

Світлана Талан

Де живе її полиновий присмак **свобода**

Золота письменниця
України

КСД

Світлана Талан
Де живе свобода. Її полиновий присмак

Будь-який збіг прізвищ та імен прошу
вважати випадковим.

Авторка

© Талан С. О., 2021

© Depositphotos.com / arkusha, HannaNes, обкладинка, 2021

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання
українською мовою, 2022

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє
оформлення, 2022

ХАРКІВ
2022 **КСД**

Частина перша

Весна, літо 2019 р

Свобода – це не те, що вам дали. Це те,
що у вас не можна забрати.

Вольтер (Марі Франсуа Аруе)

Розділ 1

Падав дощ, весінній, теплий, освіжаючий і життєдайний. Віталія любила таку погоду, коли теплого весняного дня повітря наповнювалося пахощами квітучих садів і після дощу запахи ставали більш відчутними, від них було п'яно у голові, як від ковтка доброго вина. Все раділо небесним краплям, які несли життєву силу всьому живому. Зеленаві, ще не припорошені листочки тягнулися вгору назустріч свіжості, що неслася до них згори, тягнулися до крапель травинки, раділи дерева, їхнє коріння залюбки смакувало небесною водичкою.

Віталія мала при собі парасольку, але не поспішала діставати її з сумки, вона повільно йшла берегом босоніж, відчуваючи під ногами ковдру м'якого споришу. Вона підвела голову вгору, підставивши обличчя теплим краплям, що, здавалося, вливали у неї життєві сили, яких їй зараз так бракувало. Після довгої самоізоляції Віталія нарешті знайшла в собі сили покинути клітку-квартиру, поїхала до річки і не прогадала. Пішов дощ, і вона раділа йому, як і все навколо. Віталія розуміла, що потрібно починати жити по-новому, але як це зробити, поки не знала. Вона ні з ким не хотіла спілкуватися, жила вже не один день затворницею, якій байдуже, чи день за вікном, чи ніч. Родіону при зустрічі сказала, що попрацювала із психологом і почувається вже краще, але то була неправда. Віталія й справді відвідувала заняття, але чи то психолог виявився не надто добрим фахівцем, чи вона замкнулася на занадто міцний замок так, що не змогла йому довіритися повністю. Вона зізналася, що втратила дитину, але не розповіла, де і за яких обставин. Напевно, тому й заняття із психологом не дали бажаного результату. Віталія перестала відвідувати фахівця, зрозумівши, що має сама прийняти рішення, як їй жити далі. Коли Родіон був у місті, то вона знала, що у будь-який момент може йому зателефонувати і він приїде до неї. Зараз вона відчувала самотність, тягучу, важку і безмежну. Було

відчуття, що живе у якомусь паралельному світі, де навколо люди, але вона їх не бачить і вони її не помічають. Лише сьогодні вона зробила перший крок до змін у своєму житті, поїхавши на зустріч із природою, і вперше дихала на повні груди й раділа дощу, як чомусь близькому та рідному, такому, що розуміє її і втішає.

Дощ стих так зненацька, як і почався, й одразу визирнуло сонце, озвалося різноголоссям птаство і повітря наповнилося запахами свіжості й самої весни. Віталія помітила, що на дачних ділянках за річкою буйним цвітом вкрилися садки, і подумала: «Цікаво, чи зацвіла вишенька на могилі Іванка?» І знову спогад болем шпигнув у серце. Вони з Родіоном збиралися обвінчатися у церкві, яку відродив Володимир, але не сталося. Роді вона телефонувала раз на тиждень у вихідні. Можливо, вона б і розмовляла з Родіоном в інші дні, але він був там, де мобільником міг скористатися лише у суботу по обіді та у неділю. Віталія знала, що час лікує, але почуття провини за смерть сина не давало їй зцілення. Жінка розуміла, що робота мала б її відволікти від гнітючих думок, але наприкінці навчального року вакансій за її спеціальністю знайти було неможливо, тож потрібно було чекати принаймні до кінця серпня.

«Потрібно зустрітися з Валентиною, – вирішила Віталія, – вона мене завжди підтримувала, коли було важко».

Повернувшись додому, жінка знайшла невеличкий нотатник, де були записані номери телефонів. На очі потрапив перший запис «мама», і вона швидко перегорнула сторінку, немов та обпекла її пальці, тоді знайшла номер подруги. Валентина взяла слухавку одразу, відповіла і не пізнала по голосу Віталію.

– Господи! Як я рада тебе чути! – радісно промовила Валентина. – Я вже не знала, що й думати! Твій номер був недоступний, а коли випадково зустріла Маргариту Варфоломіївну і запитала у неї про тебе, то вона мені сказала, що не знає, де ти, і не бажає знати. Де ти була? Ти зараз у місті? Нам треба зустрітися!

– Зустрінемося і поговоримо, – відповіла Віталія.

Того вечора Віталія поспішила на зустріч із подругою у знайоме кафе поблизу ліцею, де колись працювала. Коли Валентина зайшла до приміщення, то кинулася в обійми подруги і ледь не розплакалася.

– Яка ти стала худюща! – промовила розчулено Валентина. – І все одно така ж гарна, як і раніше!

– А ти, Валечко, зовсім не змінилася! – зауважила подруга.

– Віточко, де ви були? – запитала Валентина, коли емоції від зустрічі їй вдалося вгамувати. – Ти з Родіоном чи як?

– Чи як, – сумно посміхнулася Віталія. – Ми були з Родею. Де? Ніколи не здогадаєшся! Ми жили в покинутому будиночку у Чорнобильській зоні.

– У зоні відчуження?! – Валентина здивовано поглянула на Віталію. – Чого вас туди занесло?

– Не знаю, зрозумієш ти мене чи ні, але спробую пояснити. Ми хотіли бути вільними, ні від кого і ні від чого не залежати, щоб бути разом, відкинувши всі умовні рамки, які встановило суспільство, – пояснила Віталія. – Вирішили, що саме там, де живе свобода, ми зможемо пожити деякий час щасливо і відчути себе по-справжньому вільними.

Валентина мовчала, напевно, намагаючись зрозуміти логіку у діях закоханих.

– Не розумію, вибач, – промовила вона згодом. – Можна було б поїхати з міста, якщо воно вас так обтяжувало, оселитись деінде, наприклад десь у тихому селі.

– Ми хотіли стати вільними, – повторила Віталія, зробивши наголос на слові «вільними». – Розумієш?

– У моєму розумінні вільними можна бути будь-де, – тихо промовила Валентина.

– Ось ти, Валю, відчуваєш свою свободу?

– Так! Мене наразі ніщо не обтяжує. Є робота, яку я люблю, коханий чоловік, бажана спільна дитина. Що ще потрібно?

– Ви залежні від грошей, яких, напевно, не вистачає на подорожі, залежні від правил поведінки, від законів, а ми тоді хотіли буди повністю вільними, щоб дихати свободою, насолоджуватися нею! Розумієш?!

– І як? Відчули її? Вдихнули запах свободи у зоні відчуження?

У словах подруги Віталія відчула несхвалення і навіть легку іронію і зрозуміла, що не зможе Валентині відкритися і розповісти, як помилялися і яку ціну заплатили за ту омріяну й оманливу свободу.

– Ми вдихнули свободу, відчули її, забувши про те, що свобода – це ще й відповідальність, – із сумом промовила Віталія.

Валентина мовчала. Вона неквапливо допила каву, поставила чашку на стіл, подивилася на подругу.

– Віточко, ти зараз щаслива? Тобто ви щасливі разом? Дивлячись на тебе, цього не скажеш, – обережно зауважила жінка.

– Ми були щасливі, але... недовго.

– Ви розбіглися?

– Ні, Родя пішов на війну.

– Він зараз...

– Так, він сам прийняв таке рішення. Тож я тепер сама тут і без роботи, – сказала Віталія. – У відділі освіти сказали, що вакансій потрібно чекати ближче до нового навчального року.

– Слухай! Моя знайома, яка працює у дитячому садку вихователькою, десь за місяць іде у декретну відпустку, то, може, варто тобі спробувати? – запропонувала Валентина і дала адресу закладу. – Сходи напряду до завідувача, поговори з ним.

– Гаразд! Я згодна на будь-яку роботу, – погодилася Віталія.

– Віто, з мамою як ти?

– Ніяк, – Віталія стонула плечима. – Родіон ходив до неї, то мама навіть не поцікавилася, де я зараз, не дізналася мій номер телефону.

– Я б на твоєму місці поїхала до неї, поспілкувалася – мати все-таки.

– Покаятися? Впасти у ноги і просити пробачення? – Віталія сумно всміхнулася.

– Спробувати порозумітися.

Віталія нервово постукала пальцями по столу.

– Я спробую! – промовила вона. – А тепер твоя черга розповісти, як ти, як Назарчик.

Розділ 2

Віталії знову наснилися жахіття. Вона бачила тільки свого синочка у картонній коробці, коли коріння вишеньки почало швидко рости, впиватися у маленьке тількице.

– Ні! Ні! Не треба! Іванку-у-у! – закричала вона щосили і прокинулася у холодному поті.

Віталія важко дихала, у голові шуміло і гуло. Вона з зусиллям підвелася з ліжка, ногами намацала капці, почалапала на кухню, дістала з холодильника пляшку з холодною водою і зробила кілька ковтків. За вікном уже прокидалося місто і вирувало життя. Матусі поспішали відвести дітей до садочка.

«Лише мій Іванко ніколи не зможе відвідати дитсадок, не піде до школи і не одружиться», – з сумом подумала жінка.

Страшний сон повторювався їй уже не вперше, і після такого Віталію ще більше тиснула пресом провина за смерть дитини. Вона розуміла, що з цим болем їй бути все життя і ніякий час не вилікує. Вчорашній дощ і зустріч із подругою надали їй життєвих сил, але ненадовго – нічні жахіття знову повернули її в жорстоку реальність, де нікого поруч не було, лише вона та біль провини.

Віталія згадала вчорашню розмову з Валентиною, коли подруга запропонувала їй зустрітися з матір'ю. Спогади про матір додали ще більшого болю, і жінку почали терзати сумніви: чи варто це робити? Їй нестримно захотілося хоча б на мить позбавитися жахливої самотності, почути рідний голос. Була неділя, і Віталія набрала номер Родіона.

– Привіт, кохана! – хлопець відповів одразу.

Від почутого голосу у Віталії потепліло на серці, немов вона вся зледеніла, а потім раптом потрапила у теплу оселю, де горів вогонь у каміні, було зручне крісло перед ним і м'якенький плед.

– Рада чути тебе, Родю! – промовила вона з любов'ю. – Мені потрібна твоя порада.

- Слухаю тебе.
- Я зустрічалася з Валентиною, і, на її думку, мені потрібно зустрітися з мамою і спробувати порозумітися.
- Слушна думка! Чому б і ні?
- Я вагаюсь.
- Чому?
- Лише тобі можу зізнатися: мені страшно з нею зустрічатися.
- Кохана, нічого не бійся! Ти доросла людина і вільна у своєму виборі, – сказав Родіон. – Як на мене, спробувати можна. Не вийде розмови, то розвернешся і підеш, ніхто тебе за це бити не буде.
- Я не знаю, як витримати ще один удар, коли... коли ми не порозуміємось, – зізналася Віталія.
- Не сприймай це як черговий удар долі, сподівайся на краще, але будь готова до гіршого. Головне – зберігай спокій і не бійся. Страх паралізує, і тоді співбесідник це відчує і цим скористається. Ти ж у мене сильна! Я це знаю! Коли буде важко – згадай про мене, уяви, що я поруч з тобою і тримаю тебе за руку. Добре?
- Дякую тобі, мій любий! Так і зроблю, – пообіцяла жінка.
- Якщо надумала, то не відкладай справу у довгий ящик, не дай ваганням узяти верх, – порадив Родіон.
- Віталія попрощалася з юнаком і подумала, що Родіон наразі розсудливіший, ніж вона, хоча й молодший за неї на п'ять років.
- «Родя змінився, – подумала вона, – і вже не схожий на закоханого хлопчиська-підлітка».
- Віталія заварила каву, не поспішаючи пила напій, смакуючи кожним ковтком і збираючись із думками. Коли на дні чашки лишилася гуща, жінка глибоко вдихнула і, відкривши записничок, набрала номер матері. У глибині душі вона сподівалася, що мати зараз уже на роботі і не візьме слухавки, але помилилася.
- Алло! – почула вона у слухавці і завмерла, мов умить скам'яніла всім тілом. – Слухаю!
- Мамо, це я, – стиха промовила Віталія.
- Віта?! – почула здивоване, і у слухавці затихло.

– Так, це я. Мамо, нам потрібно зустрітися і поговорити! – на одному подиху вимовила Віталія.

– То приходь додому, поговоримо, – запропонувала мати.

– Я чекатиму тебе у кафе «Морський бриз», – Віталія вирішила сама призначити місце зустрічі. Не давши матері заперечити, запитала: – О котрій ти звільняєшся?

– О третій по полудню, – прозвучало сухо, й у слухавці часто запікало.

Розділ 3

Збираючись на зустріч, Віталія розпустила волосся, бо знала, що це матері не сподобається, вдягла футболку та обтислі джинси з дірками на колінах, взула кросівки. Спіймала себе на думці, що вперше в житті мати побачить її у вигляді, який вважала неприйнятним, і від того Віталії стало спокійніше. Вона залишила за собою право вибору і сама вирішила, як має виглядати, і це її неабияк потішило.

Поспішаючи до кафе «Морський бриз», Віталія трохи нервувала. Вона не могла уявити, чим закінчиться ця зустріч, але внутрішньо була готова до будь-якого результату. Жінка знайшла вільне місце біля вікна, замовила собі фруктове морозиво. Маргарита Варфоломіївна поважно зайшла до приміщення, шукаючи поглядом доньку, повільно посунула вузьким проходом між столиками.

«Мама не змінилася, така ж доглянута, з пишною зачіскою, гарно вдягнена, з густо на помадженими губами та ідеальним манікюром», – подумала Віталія.

– Доброго дня, мамо! – привіталася вона і всміхнулася кутиком вуст.

– Вітаю! – промовила жінка й помахом руки підібрала офіціанта, замовила капучино. – Як ти, Віто?

– Нормально, – промовила та і ледь помітно всміхнулася.

– Розповідай, де пропадала зі своїм бойфрендом.

– Ми... ми жили з Родею... далеко звідси.

– Вже нажилися? Щось не бачу перед собою щасливої заміжньої жінки, не видно і її турботливого чоловіка.

В словах матері було стільки іронії, що у Віталії стиснулося серце. У глибині душі вона до останнього сподівалася, що мати при зустрічі розчулиться, скаже, що все їй пробачила, і пригорне до себе зі словами: «Люба моя донечко! Дурненька моя дитино! Накоїла помилок, але хто з нас без гріха? Ти можеш мені довіритися, бо

окрім тебе, у мене нікого немає і я тебе люблю. Пробач, що не розуміла тебе, не порадила і не підтримала!» Скільки разів Віталія уявляла, як мати промовить ці такі бажані слова, і вони обидві розплачуться, покаються, пробачать одна одній, і вона в обіймах рідної людини все-все їй розповість, нічого не приховуючи. Віталія була майже впевнена, що так і буде, і вона, нарешті, виговориться й облегшить душу, але скептичні слова матері поставали парканом між ними.

«Мама мене зрозуміє!» – подумала Віталія, все ще сподіваючись на щирі розмову.

– Ми не розлучилися з Родею, – сказала вона, – він пішов добровольцем в АТО.

– А міг би навчатися за кордоном, отримати гарну освіту ще й бізнес батьків, – зітхнула жінка й кивком подякувала офіціанту за каву. – Нехай повоює, посидить в окопах, послухає свист куль, то, може, й розуму додасться. Хоча... Такі люди невинуваті. І слід зазначити, що ти, Віто, споганила його майбутнє. Так-так! І не зиркай на мене спідлоба! Якби ти не розставила ноги перед неповнолітнім хлопчиком...

– Мамо!

– Що «мамо»? Потрібно тоді було слухати матір і вийти заміж за поважного чоловіка, якщо вже так засвербіло між ногами!

– Я не кохала його!

– Покохала б із часом. А що тепер? Осоромилась сама, мене осоромила, перекреслила світле майбутнє Родіону.

– Я... я справді накоїла багато помилок, але вже нічого не змінити, – почала Віталія, але мати її перервала.

– Сподіваюсь, що твій коханець не зробив тобі дитину перед тим, як втекти від тебе в АТО? – запитала вона.

У Віталії всередині все стиснулося, серце завмерло у грудях від тих слів. Мати буравила її суворим поглядом так, що здавалося, загляне в душу і дізнається всю правду, але побоювання Віталії були марними.

– Добре, що вистачило розуму в тебе не завагітніти, а то б сором мій подвоївся, – зауважила жінка.

«Мама не те що не хоче мене зрозуміти – вона не відчуває навіть мого настрою, не помічає страху», – подумала Віталія і запитала:

– Який твій сором, мамо?

– А ти нічого не знаєш?! – невдоволено глипнула на неї очима жінка. – Чи прикидаєшся?

– Не розумію, про що ти.

– Ти ж не в лісі десь жила? Напевно, що читала газети, продивлялася новини в інтернеті, – зауважила жінка.

– Ні, не читала.

– Жодна газета не оминула гарячої теми про твою втечу з міста зі своїм учнем. Журналюги постаралися на славу! Так смакували новину про доньку прокурорки, яка звабила свого учня! Правда, наступного дня мені вдалося заборонити полоскати мої кістки і змішувати моє чесне ім'я з проступком доньки. Довелося дати інтерв'ю про те, що я не знала про зв'язок доньки з неповнолітнім, і заявити, що відмовляюся від такої доньки.

– Тобто?..

– Так! Я привселюдно відмовилася від такої доньки! – хизуючись, заявила жінка. – Лише так я змогла відбілити своє чесне ім'я!

– Ти... це зробила не по-справжньому? – запитала Віталія, і губи її зрадливо затремтіли.

– Я не лицемірка! Я відмовилася від тебе, бо ти не варта того, щоб бути донькою прокурорки!

– Я була і залишаюся твоєю донькою, – промовила стиха Віталія, зробивши наголос на слові «твоєю».

Маргарита Варфоломіївна відсунула від себе порожню чашку, постукала по столу товстими короткими пальцями, прикрашеними перснями, затримала погляд на доньці.

– Можливо, я наголошую, що можливо, я тебе пробачу, – промовила вона після затяжної паузи, – але за однієї умови.

– ?

– Ти маєш прийти до мене додому, щиро попросити вибачення, відмовитися від свого Родіона, потім піти до батьків хлопця і там перепросити, вже після цього тобі доведеться все це повторити журналістам. Напевно, ти ще кілька років не зможеш працювати за фахом, але з часом усе забудеться, вляжеться. Сидітимеш удома, на люди не показуватимешся, у тебе, Віто, буде достатньо часу, щоб працювати над дисертацією, захистишся і потім зможеш повернутися на роботу. Ось такі мої умови!

– Відмовитися від Родіона?! Що це означає? Я ж його кохаю!

– Не хочу навіть чути про нього! Яке кохання?! Тобі повторити все спочатку чи ти мене почула?

– А якщо не почула?

– То тебе нікуди на роботу не візьмуть!

– Неправда! Я піду працювати в дитсадок вихователькою! Я зможу сама себе забезпечити! – заявила Віталія.

– Не зможеш! Я подбаю про те, щоб ти не змогла навіть прибиральницею працювати, не те що у закладах освіти! Даю тобі на роздуми три дні! Лише три дні! Віто, не жартуй зі мною і не гадай, що зможеш користуватися моєю добротою. Ти згинеш без моєї підтримки і допомоги! Гадаєш, твій коханець повернеться до тебе?! Та нащо ти йому здалася?! Впевнена, що не від хорошого життя він утік від тебе в окопи! Ти добре йому підставила, хлопчик навішався і пішов від тебе!

– Це неправда! – скрикнула Віталія, і в її очах заблищали сльози. – Родя любить мене!

– Ага! Помрій! – жінка скривила губи у посмішці. – Три дні! – повторила вона і показала три товсті пальці. – Бо наступного такого шансу я тобі не дам.

Маргарита Варфоломіївна неспішно підвелася, розрахувалася і пішла на вихід. Віталія ще довго сиділа в оціпенінні.

Розділ 4

Після проходження медичної комісії у місцевому військкоматі Родіон підписав контракт на службу у лавах ЗСУ на три роки. Після цього у нього було кілька вільних днів, і він їх провів у роздумах. Вкотре запитував себе, чи правильний крок у своєму житті він зробив. Коли він на певний час розійшовся з Віталією, щоб привести думки та почуття до ладу, то вкотре доходив висновку, яким безглуздим було їхнє рішення шукати власну свободу у зоні відчуження.

«Все мало бути не так!» – гризла його невтішна думка, але змінити щось уже було пізно.

Родіон розумів, що вони з Віталією були настільки закохані, що втратили розум і зв'язок з реальністю. Якби вони вчасно увімкнули тверезий розум, то могли б зрозуміти, як ризиковано народити дитину серед лісу та ще й взимку, але у рожевих окулярах весь світ був інакший. «З'ясувалося, що життя не пробачає помилок, якщо навіть ти закоханий і віриш у все хороше», – думав він.

Після одного удару Родіон отримав другий. Повернувшись у місто, він дізнався про те, що його найкращий друг Тимофій пішов захищати свою країну і за неї, як і його брат Антон, віддав життя. І це було у той час, коли Родіон тішився коханням у віддаленому куточку Чорнобильської зони відчуження. У першу хвилину від почутої гіркої новини серце Родіона ладне було розірватися навпіл. Почуття провини у нього вмить подвоїлося і прийшло відчуття, що все, що з ним відбулося впродовж останнього року, було суцільною помилкою. Лише кохання до Віталії він вважав закономірністю і справжнім щастям. Родіон тоді подумав, що якраз його друг вчинив як справжній чоловік і патріот, пішовши в зону АТО, а він тішився коханням, як хлопчисько. Від того Родіон відчував не лише свою нікчемність, а й сором перед загиблим другом.

«Я – жалюгідний нікчема, який не зміг захистити свою родину, не вберіг сина, а Тима – він справжнім був і таким залишився до кінця», – розмірковував Родіон безсонними ночами.

Він мав прийняти рішення, і воно прийшло до нього, як рятівне коло.

«Я маю довести коханій жінці і самому собі, що зможу стати справжнім чоловіком, здатним бути сильним фізично і духовно, також мушу помститися за загибель Тими», – вирішив він і того ж дня пішов до військкомату.

Перед відправкою до навчального центру він сповістив батьків про своє рішення.

– Ти зовсім здурів?! – запитав батько, почувши таку новину. – Там є кому захищати країну і без тебе.

– Тима так не думав, – зауважив Родіон.

– Я не переживу цього! Не витримаю другого твого вибрику! – розплакалася мати. – Це вона? Вона тебе туди посилає?

– Віталія ще не знає, – відповів він. – Таке рішення я прийняв самостійно.

– Твоє рішення ще більш безглузде, ніж втекти з дому у зону відчуження, – зауважив батько і додав, що може сходити і спробувати анулювати контракт, поки не пізно.

– Я сам будівник своєї долі, – сказав на те Родіон і попросив батька не втручатися у його життя.

– З тебе нікудишній будівник, – відповів батько з легкою іронією в голосі, а мати з сумом додала, що він власними руками руйнує своє майбутнє.

Не дійшовши з батьками згоди, Родіон під голосіння та сльози матері покинув батьківський дім. Попрощавшись із Віталією, він пішов до місця збору і разом з іншими хлопцями поїхав до навчального центру в Десну.

Родіон був морально готовий до труднощів військового життя, але перші дні перебування у навчальному центрі видалися не такими, на які він очікував. По приїзді їх повели до лазні, видали форму

і поселили у казарму. Опинившись там, Родіон остовпів – в одному приміщенні стояли двоярусні ліжка на сто вісімдесят чоловік! Після усамотненого життя з Віталією у тихому будиночку він навіть не міг уявити, як можуть ужитися під одним дахом стільки людей. Новобранцям повідомили, що наступного дня їх буде тестувати психолог.

Розділ 5

Віталія зателефонувала Родіону ввечері в суботу. Цілий день вона перебувала ніби в прострації, коли час перестав існувати, а думки настільки переплуталися, мов липкий клубок павутиння, що вона не могла зосередитися на жодній з них.

– Віто, ти поговорила з мамою? – поцікавився Родіон.

– Так, Родю, – відповіла ледь чутно.

Перед очима знову постала її мати, сувора, з міцно стиснутими вузькими, яскраво нафарбованими губами. І її очі, що заглядали в душу, залишаючи там лише холод.

– Ви знайшли спільну мову? Вона вже охолола? – запитав чоловік.

– Родю, мама вважає, що ти... – промовила Віталія і затнулася, засумнівавшись, чи варто про це говорити з Родіою.

– Що, любя? Не мовчи, прошу тебе!

– Мама вважає, що ти погрався зі мною і втік подалі, краще в окопи, ніж бути зі мною! – Віталія заговорила швидко, схвильовано, вчепившись у цю єдину думку, яка зараз її тривожила. – Родю, якщо це так, то скажи мені, я все зрозумію! Чи маю я право тебе засуджувати? У жодному разі! Це я, лише я одна винна у тому, що відібрала у тебе твоє майбутнє, я винна в тому, що піддалася почуттям і втратила розум! На мені лежить провина за смерть Іванка. Ти маєш право покинути мене і забути, але я хочу знати правду!

– Мила, моя найкраща жінко! Єдина на все життя! Як ти могла таке подумати?! Я тебе покинув? Ні, ні і ще раз ні! Я кохаю тебе не менше, ніж у той день, коли побачив у класі. Ти для мене – все: життя, повітря, Всесвіт! І не смій себе звинувачувати ні в чому! Це, напевно, тобі Маргарита Варфоломіївна таке в голову вклала?

– Десь так, – невпевнено промовила Віталія. – Але я й сама себе звинувачую у всьому, що сталося.

– Моя кохана, запам'ятай: ти ні в чому не винна! Сталося те, що сталося, і вже нічого не змінити. Ми обоє втратили здоровий глузд, коли вирішили стати вільними і знайти особисту свободу подалі від людей. Так, ми помилилися, але провина лежить на нас обох! Якби я хотів тебе покинути, то повернувся б до батьків, покаювся і жив з ними, але ж ні! Ми обоє розуміємо, що потрібно пожити окремо, щоб усе обміркувати, зробити висновки, перевірити наше кохання часом і розлукою, але я впевнений, що, пройшовши певні випробування, ми знову будемо разом!

– А якщо ні? Родю, якщо піде щось не так?

– Віталіє, відпусти від себе минуле, хоча я розумію, що потрібен час. І знаєш, що тобі заважає жити спокійним життям?

– Що, Родю?

– У тебе невпевненість у собі, як у дівчинки-підлітка, яка жила під пресом і не знала батьківської любові. Ти вже доросла жінка і маєш стати впевненою у собі, у своїх думках, переконаннях, діях. Ти маєш стати самотійною, як і я, – говорив Родіон схвильовано. – Я не повернувся у батьківське гніздечко, не сховався під їхніми крильцями, де тепло і не потрібно думати про гроші, – я хочу і стану самотійним чоловіком, який може захистити і оберігати свою кохану, родину. Ось тому я тут. А ще... Я мав зайняти місце загиблого друга. Поки ми тішилися коханням, він зі зброєю в руках відстоював свободу мою, твою і всієї нашої країни. Уяви, як би ми всі жили, коли б дали змогу ворогу просунутися далі нашою країною? Про яку власну свободу могла йти мова, якби вся країна її втратила? Зараз я тут, щоб жити зі спокійною совістю в майбутньому, а ти маєш там стати самотійною, і я впевнений, що все у тебе вийде!

– Навіть не знаю, – промовила Віталія після паузи. – Після розмови з мамою я знову відчула, як вона пресом тисне на мене.

Родіон повторив запитання, чим закінчилася їхня зустріч, але жінка вирішила не розповідати про умови, які їй поставила мати. Вона хотіла прийняти самотійне рішення, щоб потім не шкодувати,

а якщо помилиться знову, то не буде нікого звинувачувати, окрім самої себе.

– Я подумаю над твоїми словами, любий, – сказала Віталія, уникнувши відповіді щодо розмови з матір'ю. – Я зателефоную тобі за три дні.

І знову Віталія залишилася на самоті зі своїми роздумами. У неї був час, щоб визначитися зі своїм майбутнім. Одним із варіантів було повернення додому, під опіку матері, яка б і з роботою допомогла, і матеріально. Віталія розуміла, що сплачувати за винайняте житло незабаром не зможе, заробити на власне – майже неможливо. Вона лягла на диван, заплющила очі – так їй думалося легше. Мимоволі сплигло у пам'яті минуле життя в домі матері, коли все було під контролем тієї, повністю все, починаючи від одягу, зустрічей і особистого життя. Віталія згадала, як навіть материн портрет у неї в кімнаті лякав її настільки, що вона відверталася, коли перевдягалася. Жінка здригнулася від однієї думки, що все це може повторитися. З іншого боку, у матері лишилася її незакінчена робота, яку вона мала довести до ладу, – захистити кандидатську дисертацію і мати престижну роботу, можливість кар'єрного зростання. Віталія сумувала за своєю роботою, часом їй до нестями хотілося повернутися у той час, коли заходила до класної кімнати, поглядом охоплювала своїх вихованців, усміхалася, віталася і проводила заняття. Але Віталії хотілося ще більшого – відчувати любов матері. Повернувшись додому, вона мала шанс відчувати справжнє піклування матері. Віталія уявила, як мама повертається ввечері зі служби, усміхається, питає, як у доньки справи, та розповідає, як минув день, і накриває на стіл. Вони разом вечеряють, і мати хвалить страву, яку приготувала Віталія, потім сама миє посуд і каже:

– Доню, сядь біля мене, поговоримо!

Жінки сидять поруч, мама її обнімає, пригортає до себе ніжно, лагідно, як можуть робити лише матері, і Віталії так спокійно і добре на душі! Вона вслухається в нотки голосу мами і вірить, що ніяка біда її не зачепить, погане омине стороною і все-все буде добре...

Віталія прокинулася, коли за вікном уже сутеніло. Вона згадала все і зрозуміла, що її рожеві мрії продовжилися приємним сном, але він скінчився, і жінка повернулася у реальність, де не було лагідної матері, лише її жорстокі умови.

«У мене лишилося два дні для роздумів, – подумала Віталія. – Ще є час, щоб визначитися».

Розділ 6

Минули три дні, а для Віталії – вічність. Вона так і не наважилася повернутися з покаєнням до матері і того ранку прокинулася дуже рано. Її розбудив гуркіт грому. Вітер шаленів, розхитуючи дерева за вікном, гойдав їх так, ніби намагався вирвати з корінням і пожбурити врізнобіч. Дощ лив як з відра, і все за вікном було схоже на картину аквареллю, на яку вилили склянку води.

Віталія довго стояла біля вікна, спостерігаючи за стихією, що розгулялася, потім пішла на кухню випити кави. Вона не знала, чи мати сама сьогодні зателефонує, чи потрібно їй зробити дзвінок, але те, що вона не хоче повертатися додому, – було вже вирішено остаточно.

Дзвінок від матері пролунав рівно о сьомій. Віталія рішуче взяла слухавку, привіталася.

– Час сплив, Віто! – почула вона голос матері. – Сподіваюсь, тобі його було достатньо, щоб прийняти правильне рішення?

– Так, часу вистачило, – спокійно промовила Віталія.

– Коли ти повертаєшся додому?

– Мамо, я не можу повернутися.

– Чому?! Тобі дав «слушну» пораду АТОвець?

– Ні, це моє і лише моє рішення!

– І що ти собі думаєш? Як житимеш без мене?

– Якось проживу. Влаштуюсь на роботу...

– На роботу?! – скипіла жінка. – На яку роботу? Після того, як ти осоромилася не лише на все місто, а й на область?! Хто тебе прийме на роботу, як усі знають, що ти – моральний виродок?!

У Віталії від цих слів потемніло в очах, але вона швидко опанувала себе.

– Я так не вважаю, – сказала вона впевнено, – і ти перебільшуєш, говорячи про мій сором.

– Ти диви! Отакої! Ти не вважаєш соромом, коли доросла жінка спить зі своїм неповнолітнім учнем?! Я переступила через себе, коли запропонувала тобі руку помочі, а ти... Ти відрубуєш руку, яка протягується до тебе!

– Дякую, мамо, але мені не потрібна твоя допомога. Я сама влаштуюсь на роботу і житиму, як вважаю за потрібне, – сказала їй Віталія.

– Я тебе попередила! Іншого такого шансу в тебе не буде! – вже кричала у слухавку жінка. – Я не прийму тебе і не допоможу, якщо ти навіть приповзеш до мене на колінах і будеш цілувати мені руки!

– Мамо, послухай мене, я не повернуся і крапка!

– Якщо навіть здихатимеш під парканом?!

– Навіть так! На все добре, мамо! – промовила Віталія і вимкнула мобільний.

Розділ 7

Віталія рішуче була налаштована знайти роботу. Їй було не важливо, де саме зараз працювати, головне, щоб з дітьми, тому з самого ранку поспішила до дитсадка. Валентина їй повідомила, що там вихователька має йти у декретну відпустку, тож Віталія сподівалася зайняти її місце.

«Це краще, ніж чекати до самої осені, поки почнеться новий навчальний рік і може з'явитися вакансія вчителя у школі», – роздумувала Віталія, поспішаючи до дитсадка.

Завідувача закладу не було на місці, але методистка порадила його зачекати.

– Перепрощую, – привітно сказала жінка, – ви у якій справі? Можливо, я вам допоможу?

– Я дізналася, що у вас вихователька незабаром йде у декрет, тож хочу влаштуватися на роботу на її місце, – пояснила Віталія.

– Ой! Як добре! – зраділа методистка. – Знайти вихователя з освітою на таку зарплату не так уже й легко!

Підійшов завідувач, чоловік приємної зовнішності років сорока, запросив до себе в кабінет, і Віталія пояснила мету візиту.

– Пишіть заяву! – сказав чоловік і поклав перед нею аркуш паперу.

Віталія хвилювалася так, як на екзамені у виші, її переповнювали почуття і навіть пальці дрібно тремтіли, коли писала заяву.

– Тепер маєте підписати її у відділі освіти, – сказав їй завідувач.

Вона поспішила піти і вже за пів години сиділа в черзі у відділі освіти під кабінетом завідувачки. Віталія зайшла, подала заяву. Огрядна жінка за столом довго чи то читала її, чи про щось розмірковувала, а тоді спідлоба неприємно глипнула на відвідувачку, прикусила нижню пухку губу.

– Я не підпишу вам заяву, – промовила вона і відсунула від себе аркуш паперу.

– Чому?!

– Нема вільного місця.

– Але ж я там щойно була і завідувач дитсадка сказав, що їм потрібен вихователь!

– Можливо, можливо, – протяжно промовила жінка, – напевно, він не був у курсі, що я сьогодні вже призначила на це місце іншого спеціаліста.

– То що ж мені робити? – розгублено сказала Віталія. – Мені конче потрібна робота!

– То шукайте! – відповіла жінка і взяла теку в руки, давши знати, що розмова закінчена.

Віталія була у розпачі, але опускати руки не збиралася. Вона пішла містом і заходила у всі навчальні заклади, але вакансії не було. В одному з дитячих садків вона таки знайшла вільне місце вихователя і знову поспішила до відділу освіти. Історія повторилася – вона знову отримала відповідь, що вакантного місця вже немає. Втомлена, Віталія ледь притягла ноги додому, вечеряти не захотіла, прийняла душ і лягла відпочивати, щоб наступного ранку знову йти на пошуки роботи.

День за днем Віталія обходила навчальні заклади, а коли щось знаходила бодай на пів ставки, то у відділі освіти весь час говорили, що такої вакансії вже нема. Наприкінці робочого тижня Віталія зрозуміла, що щось тут не так. Вона знайшла у школі місце вчителя, який мав поїхати на тривале лікування за кордон. Це була тимчасова робота, але вона погодилася і на неї. Із заявою знову поспішила у відділ освіти і вже не здивувалася, коли отримала відмову. Віталія швиденько повернулася до школи, і директор ще раз підтвердив, що вільне місце є. Жінка повернулася у відділ освіти, рішуче зайшла у кабінет завідувачки.

– Ви можете пояснити, що все це значить?! Чому ви мені весь час відмовляєте у роботі?! Можете пояснити? – ледь стримуючи гнів, запитала Віталія.

– А ви не здогадуєтесь? – жінка скривила рота у презирливій посмішці.

– Ні, – невпевнено промовила Віталія. – Поясніть, будь ласка.

– Вам мало одного розбещеного учня?

– Таке не повториться, я обіцяю.

– Хочете, щоб батьки дітей засипали мене скаргами?

– Я хороша вчителька, пишу кандидатську дисертацію, незабаром маю захиститися.

– Ви так і живете з коханцем-учнем?

– По-перше, він уже повнолітній, по-друге, він зараз в АТО. Я живу сама, знімаю житло і маю за щось жити. Мені потрібна робота, правда. Прошу вас, не відмовляйте мені.

Жінка підійшла до вікна, повернулася до неї спиною, помовчала.

– Мені вас навіть шкода, – промовила вона, не повертаючись до Віталії.

– То допоможіть мені! Дайте шанс!

– Не можу.

– Чому?!

– Ви самі маєте здогадатися.

– Невже...

– Саме так! Ми давно знайомі з Маргаритою Варфоломіївною, і я виконую її прохання.

– Я зрозуміла, – зітхнула Віталія. – Вибачте, більше вас не потурбую.

У Віталії від обурення всередині все клекотіло. Вона всього сподівалася від матері, але такої підлості не чекала.

– Мама хоче перекрити мені кисень? Не вийде! – прошепотіла Віталія.

Ввечері їй зателефонувала Валентина, поцікавилася, чи влаштувалася подруга на роботу. Віталія розповіла їй усе, нічого не приховуючи.

– Що тепер робитимеш? – запитала Валентина.

– Знайду роботу деінде, – відповіла Віталія.

Наступні кілька днів Віталія витратила на пошуки роботи, але траплялися лише низькооплачувані, де зарплати не вистачило б на оренду житла та харчування. З кожним днем ентузіазм Віталії спадав, і вона почала втрачати надію.

– Валюшо, я справді невдаха, – сказала вона подрузі. – Хотіла стати самостійною, заробляти на себе, але в мене нічого не виходить. Ні-чо-гі-сінь-ко!

– Не треба впадати у відчай!

– То що мені порадиш, Валю?

– У тебе два виходи: або продовжити шукати роботу не за фахом, або виїхати з міста.

– І справді! Слушна думка! – зраділа Віталія. – Що мене тут тримає? Любов до рідного міста, де я зросла і знаю кожну вулицю? Але місто мене не любить, не сприймає, тож треба, напевно, їхати кудись, щоб почати життя з нуля.

– Ти така молода, гарна і розумна! У тебе є всі шанси почати життя з чистого аркуша, – погодилася подруга.

Розділ 8

Володимир за звичкою прокинувся рано. У нього був вихідний, можна було б і поніжитися у ліжку зайву годинку, але не спалося. Ледь розплющив очі, одразу й підхопився з ліжка, як у казармі, заправив ліжку, акуратно, щоб жодної «зморшки» не лишилося, поглянув збоку і лишився задоволеним. За кілька хвилин заварив міцний чорний чай, налив у кружку, яка була вже такого кольору, як і сам чай. Посуд чоловік тримав у чистоті, а ось кружку рідко вичищав від коричневого нальоту. Кілька разів після того, як кружка була вичищена до блиску і мала білий, свій натуральний, колір, Володимир не міг її знайти, шукаючи за звичкою коричневу, а потім кілька днів чай йому здавався не таким смачним та мав незвичний запах, аж поки минало кілька днів і повертався знайомий смак чаю разом із коричневим нальотом. Раніше він був прихильником кави, але останнім часом бувало, що пекло у грудях, тож він чергував напої, збираючись поступово відмовитися від кави.

Володимир узяв кружку за металеву ручку, хоча вона була ще гаряча, вийшов з нею надвір, сів на ґанок. Звідси йому було видно обриси куполів та хреста церкви, яку він з помічниками реставрував. То була гордість і справа його життя. З весни Володимир почав вести службу в неділю та у свята.

Чоловік ковтнув міцного чаю, запалив цигарку. Як же він любив такі миті! Коли можна сповна насолодитися народженням нового дня, вслухатися у шелест вітру, що прогулювався верхівками дерев, будив птаство, коли самотність не гнітить, а радує. Володимир чекав із завмиранням серця, коли над лісом з'явиться частина рожевого півкола. Світліло небо, набирало своїх звичних барв, коли почулися радісно збуджені голоси пташок, які вітали новий день.

«Якби ж могли так радіти кожному новому дню люди, то світ став би кращим, а люди – добрішими», – подумав чоловік, сьорбнувши гарячого напою.

Від подиху легкого вітерцю колихнулися травинки, гойднулися на тонких ніжках-стеблинах лісові квіточки й завмерли в очікуванні миті, коли можна буде розгорнути пелюстки назустріч сонцю. І ось воно поважно і величаво показалося півколом над верхівками дерев. Від гучної симфонії птахів, радісного шелестіння листочків, травинок, квітів небесне світило зашарілося ще більш насиченими помаранчевими та рожевими кольорами. Півколо повільно зростало, підіймалося вище над землею, пробуджуючи все живе, і незабаром рожеве коло викотилося на небо, розкинуло проміння навсібіч, і настав ще один земний день.

Володимир допив чай, загасив недопалок, зайшов до свого скромного житла, поставив кружку на кришку труни, взяв ключі і попрямував до свого творіння. Скрипнули двері, чоловік увійшов у церкву, наклав на груди хрест. Володимир, коли не був на зміні, щоранку приходив сюди – заходив до приміщення, яке відреставрував, відновив, удихнув у нього нове життя. Він тут знав кожну дощечку, шпаринку, тріщину, знав, де потрібно підфарбувати чи освіжити. Мешканці села принесли ікони, які роками вдома припадали пилом, старий різьбяр зробив дерев'яне розп'яття Христа, яке жіночки дбайливо прикрасили штучними квітами та вишитим старовинним рушником.

Гучно лунали кроки у повній тиші, хоча чоловік намагався ступати тихо. Володимир окинув поглядом усе навколо, став навколішки перед іконою Всевишнього, тихо і щиро помолився, потім підвівся, запалив свічку. Тільки тут, коли був у церкві лише він, Володимир не відчував тяжкості самоти. Він міг годинами подумки розмовляти із Всевишнім, згадуючи своє минуле життя. Чоловік знав, що життя не ідеальне, воно наповнене не лише щасливими миттями, а й розчаруваннями, втратами, горем, випробуваннями. Володимир намагався зрозуміти, чому життя так пошматувало його з усіх боків, а він живий, здоровий, хоча й безмежно самотній.

«Я людина, яка живе під чужим іменем, – подумав він, – справжній я вже давно помер».

Йому не було з ким щиро поговорити, пожалітися, спитати поради, але Володимир тим не переймався. З часом він звик до самотності і жив сьогоднішнім днем, розуміючи, що наступного дня його може наздогнати правосуддя і решту свого життя він не бачитиме сходу сонця, лише небо з-за ґрат. Він намагався проаналізувати, чому так сталося, що він, у часи небезпеки для своєї країни одним із перших ставши на її захист, не шкодував свого життя, втратив родину, вчинив по совісті, затримавши бойовиків, а потім виявився ще й злочинцем. Чоловік уже не вірив у справедливість, намагався зрозуміти, як йому жити далі і навіщо. Щодня він питав про це Всевишнього, але поки не отримав відповіді. Одне він знав: якщо Бог зберіг його життя, то це означає, що на землі Володимир ще не виконав своєї місії. Наразі він її вбачав у тому, що проводив служби, відспівував покійних, іноді навіть хрестив новонароджених і вінчав молодих, хоча це траплялося доволі рідко – село повільно вимидало. Володимир підлаштовував свій графік роботи так, щоб бути вільним від чергування на контрольно-пропускному пункті у суботу й неділю, відчиняв церкву для охочих відвідувачів із численних екскурсантів у зону відчуження. Ті залишали якісь пожертви, на них Володимир закуповував ікони та все необхідне для служби. Він робив свою справу, від якої отримував моральне задоволення і спокій, не зважаючи на те, що всі навколо вважали його диваком і шепотілися про порожню труну у його будиночку.

«Звичайно, що я для них дивак, бо хто мене зрозуміє, якщо я сам себе не до кінця зрозумів і пізнав», – подумав Володимир, вішаючи масивний замок на двері церкви.

Володимир часто згадував молоду пару закоханих, до яких прикипів усією душею. Віталія та Родіон приїздили сюди, щоб знайти власну свободу. Чоловік не знав, чому саме ці двоє припали йому до душі і саме перед ними він зміг розкритися, розповів їм про своє минуле. Щось було притягальне у їхній молодості, у тих щирих почуттях, які відбивалися на їхніх обличчях. Вони по-справжньому кохали одне одного і були занадто щасливими, щоб прислухатися до

його порад. Володимир намагався переконати їх, що свобода живе у душі людини, де б вона не була, а головне те, що свобода – це ще й відповідальність. Молоді люди були такі щасливі та безмежно закохані, що не могли чути його слів – жили лише своїм коханням. Скільки разів подумки він повертався до того часу, коли Віталія та Родіон жили тут, згадував усі їхні розмови і намагався зрозуміти, чи все він зробив для них, щоб попередити трагедію, і весь час доходив висновку, що не все. Він, як старша людина з великим життєвим багажем за плечима, міг прямо сказати чи навіть наказати вагітній жінці та її чоловіку повернутися назад, у цивілізований світ, але не сказав. Володимир був упевнений, що скажи він ці слова закоханим, вони все одно б не дослухалися його порад, не почули б і вчинили так, як вважали за потрібне, але він мав це їм сказати! Почуття провини у смерті невинного янголятка тепер гнітило його, не давало спокою. Чи не тисячу разів він лаяв себе за те, що не на поліг на від'їзді молодих людей.

«Нехай би не прислухалися до моєї поради, але все одно я мав би наполягти на своєму!» – думав він щоразу, коли згадував закоханих.

Розділ 9

Родіон важко звикав до нового життя у навчальному центрі. Раніше він прокидався тоді, коли добре виспить, а тут був підйом строго о 5: 45. За командою всі сто вісімдесят чоловік підхоплювалися з ліжок, заправляли їх і поспішали до вбиральні, вмивалися, поспіхом чистили зуби. Сніданок Родіон ковтав ще напівсонний і, здавалося, що наситився, але через деякий час його починало турбувати відчуття голоду, хоча їжа була смачна і калорійна. Він не мав права піти до крамниці і щось собі купити на перекус, тож товариші порадили пити склянку води, щоб не так хотілося їсти. Вода втамовувала відчуття голоду, але лише на певний час.

Життя Родіона, як і інших чоловіків, текло одноманітно, і дні були схожі один на одного, мов близнюки. Шикування, теоретичні заняття, обід, практичні заняття, полігон, вечеря – і навіть тоді не мали вільного часу, потрібно було чистити зброю. Відбій о двадцять другій годині, Родіон падав у ліжко напівживий. Режим і фізичні навантаження його так виснажували, що юнак засинав одразу, як тільки голова торкалася подушки. Здавалося, і не спав зовсім, як знову лунала команда: «Підйом!» І знову все по колу.

Родіону було і морально важко. Мобільні телефони видавали лише після обіду суботи та у неділю. Він тоді жив очікуванням дзвінка від Віталії. Коли чув її голос у слухавці, то серце оживало, тепліла душа і Родіон знав, що наступного тижня він витримає всі випробування заради такої миті. Віталії було зараз нелегко, і Родіон намагався її підтримати, як міг.

«Якби я був поруч із нею, то зміг би підтримати краще, ніж на відстані, – думав він і вкотре запитував себе: – Чи не поспішив я укласти контракт?»

Це запитання час від часу спливало у думках, але вже було пізно щось змінювати. Родіон лише хвилювався за Віталію, щоб вона не

зламалася і з гідністю пережила важкі часи.

«Вона має справитися!» – втішав він себе думкою.

Жодним словом Родіон не обмовився про те, як йому важко. Він поставив собі за мету стати справжнім чоловіком, витримати всі труднощі життя бійця і, зціпивши зуби, вперто йшов до своєї мети.

Розділ 10

Віталія вкотре пішла у центр міста, туди, де було багато перехожих. Вона намагалася йти в одному темпі з ними, вдаючи, що їй також є куди поспішати. Розуміла, що то самообман, який триватиме якраз стільки, скільки вона перебуватиме серед людей. Лише так вона могла сховатися від самотності, яка її почала переслідувати тінню. Але натовп рідшав, люди розходилися по домівках, і Віталія змушена була покидати спорожнілі вулиці й повертатися до свого тимчасового помешкання, де на неї ніхто не чекав.

Минали дні, але Віталія так і не змогла влаштуватися на роботу, де б зарплати вистачало на життя. Наставав вечір, і в сутінках у кожному кутку оселі ховалася її самотність, холодна, жахаюча. Навіть у теплу погоду жінці було холодно, і вона сідала в крісло, підгинала під себе ноги та укутувалася у теплий шерстяний плед. Вона розуміла, що потрібно змінювати своє життя, але воно ніби застигло, завмерло на одній точці і ніяк не хотіло зрушувати з місця. Віталія пізно лягала спати, бо стала боятися ночі і сновидінь, які приходили до неї. У снах вона знову і знову бачила свого втраченого синочка і прокидалася з тягарем на серці.

Віталія мала намір поїхати до Володимира ще на Великдень, хотіла навідати могилку дитини, але не наважилася. У глибині душі все ще чекала, що мати її пробачить, зрозуміє і змінить своє ставлення до доньки, але цього не сталося. Тепер їй не було на що сподіватися, але десь там, у потаємному куточку душі, ще теплів вогник надії. Вона не розставалася з мобільним, чекаючи від матері дзвінка, але телефон мовчав.

Прокинувшись зранку від жахливого сну, у якому вона плигнула у прірву за Іванком, Віталія чітко зрозуміла, що має негайно поїхати і побувати на могилці сина. Вона поглянула на годинник – була лише

шоста ранку, але жінка знала, що Володимир прокидається рано, тож одразу набрала його номер.

Пішли довгі гудки виклику, і Віталія затамувала подих. «Якщо не візьме слухавку?» – майнула у неї думка.

– Алло! – почула вона хрипкуватий низький голос чоловіка.

– Володимире, це я, Віталія! Доброго дня! – радісно промовила жінка.

– Радий тебе чути! – сказав Володимир.

– Як ви? Все ще там?

– А де ж я маю бути? Правлю службу в церкві, працюю, зустрічаю і проводжаю екскурсантів.

– Люди ходять до церкви?

– Є трохи постійних прихожан, та й екскурсанти у вихідні заходять.

Володимир за звичкою не питав, чому Віталія йому телефонує. І вона, і Родіон йому дзвонили нечасто, але чоловік не ображався, розумів, що в кожного своє життя, турботи, та й не любив по мобільнику розмовляти, коли не бачиш людини, її виразу обличчя, не відчуваєш настрою.

– Володю, я дуже хочу приїхати до вас, – промовила Віталія. – Приймете гостю?

– Ну-у-у, якщо моя гостя не боїться труни, то звичайно! – відповів він, і Віталія розсміялася:

– Ні! Вже не боюся!

– То коли виїдеш?

– Сьогодні!

Жінка швидко зібралася, вийшла з дому і згадала, що вперше за останній час щиро сміялася, коли Володимир згадав про труну у своєму будиночку.

Розділ 11

Віталія вийшла з таксі, розрахувалася, закинула наплічник за спину й огляділася. Серце шалено закалатало у грудях, коли побачила будку на пункті пропуску: одразу згадалося все так, ніби було вчора. Вони з Родіоном були безмежно щасливі, коли в одну мить розірвали всі зв'язки з рідними та знайомими і приїхали сюди, де мали стати вільними. Скільки було світлих надій та сподівань!

Віталія повільно рушила до місця, де мала зустрітися з Володимиром, набрала номер його мобільного.

– Доброго дня! – привіталася, почувши знайомий голос. – Я вже приїхала!

– Зараз буду! – коротко відповів чоловік.

За кілька хвилин Володимир вийшов до Віталії. Він наблизився до жінки, зустрівся з її поглядом і не встиг промовити й слова, як вона кинулася в його обійми, припала до кремезного чоловічого плеча й невітно розплакалася.

– Ну що ти? Що, моя дівчинко? – промовив він розчулено й обійняв її за худенькі плечі, провів зашкарублими долонями по спині, пригорнув до себе, торкнувся волосся. – Не треба, дитинко, не треба!

Він не знав слів утіхи, а якщо і знав колись, то вже забув усі лагідні слова, бо не було кому їх казати. Володимир на мить розгубився, не знав, як заспокоїти юну жінку, що була схожа на дівчинку-підлітка, яку незаслужено образили і він має їй сказати щось важливе для неї, заспокійливе, а слів забракло і лише грудкою стиснуло горло так, що він замовк і лише гладив її худенькі плечі та шовковисте волосся.

Віталія ткнулася обличчям у пропахлу тютюновим димом куртку чоловіка, і цей запах був таким близьким і рідним. Вона притискалася всім тілом до людини, яка була зараз їй найріднішою, і плакала, не в змозі зупинити потік сліз. Вперше за останній час

вона відчувала себе захищеною, але зараз у неї назовні з новою силою полився той біль, який накопичився всередині, і вона була вдячна чоловікові, що той просто мовчав, пригорнувши її до себе. Володимир незграбно проводив шорсткою долонею по її спині, волоссю, яке чіплялося за зашкарублі пальці, але ця батьківська ласка їй здавалася найніжнішою у світі, і від розчулення Віталія ще більше розплакалася. Її плач розпачу і безвиході перейшов у глухі ридання, схожі на виверження вулкана, що довгий час тримав у собі лаву, яка нарешті вирвалася назовні, і не існує сили, здатної її зупинити. Чоловік не відпускав Віталію, даючи змогу вилити накопичений біль слізьми, аж поки ридання не почали стихати. Віталія так і стояла, припавши до грудей чоловіка, і лише тихе здригання її худеньких плечей вказувало, що вона ще не заспокоїлася.

Підїхав автобус з екскурсантами і зупинився неподалік них. Люди виходили з нього, розминали плечі, жваво розмовляли і мимоволі звертали увагу на дивну пару. Володимир це помітив і тихо промовив до Віталії:

– Віто, ти в нормі? Може, вже підемо? Бо екскурсанти поглядають на нас і думають, що цей дід робить з молодницею посеред дороги?

Віталія злегка відсторонилася від Володимира, поглянула на нього почервонілими очима. Вона побачила людей біля автобуса і ледь помітно всміхнулася.

– Мені байдуже, що вони про нас думають.

– І знаєш, що вони подумали? Дід з бородою, у якого з дупи пісок сиплеться, звабив юнку і демонструє це всім навколо!

– Та ну вас! – усміхнулася Віталія і підняла свій наплічник, який сповз із її плечей і лежав поруч. – І ніякий ви не дід, а чоловік у розквіті сил! Ходімо вже!

Будиночок Володимира був незамкнений, як і раніше. Скрипнули двері, і Віталія переступила поріг, поглянула на труну, усміхнулася.

– Тоді, коли вперше її побачила, мені справді стало лячно, – сказала вона, зайшовши у будинок.

– Проходь, будь як удома, а я зараз тебе нагодую! Зголодніла з дороги? Та що я питаю? У мене гостя, а я щось ляпаю язиком замість того, щоб пригощати!

Чоловік заметушився, поставив сковорідку на плитку, дістав хліб. Володимир був радісно збуджений і незвично говіркий. Віталія сиділа, дивлячись, як він радіє її приїзду, розігріває щось їстівне, кип'ятить воду в чайнику, дістає посуд. Володимир багато говорив, що було для нього не властиво, і Віталія не переривала його. Їй було так приємно знати, що є людина, яка щиро радіє зустрічі з нею, відчувати турботу цього самотнього вайлуватого чоловіка.

– Все! Прошу до столу! – запросив він Віталію.

– Картопелька? – Віталія потягнула носом повітря. – Так смачно пахне!

– Так! Смажена на салі! І чай на травах!

Віталія з апетитом їла і нахвалювала страву Володимира.

– А ковбаска! От дурна голова! Я ж купив до твого приїзду! – чоловік ляснув долонею собі по лобі.

– Ні, дякую! Я краще буду вашу картоплю!

Чай вони пили на ґанку, споглядаючи на синій купол церкви, прикрашений хрестом. Володимир розповідав, як почав правити службу, як потягнулися сюди люди.

– Я хочу побувати там усередині, – сказала Віталія.

– Можемо хоч зараз!

Володимир відчинив перед Віталією двері церкви, і вона зайшла всередину. Там було тихо, прохолодно, стіни прикрашені іконами з ликами святих, які мовчки споглядали на відвідувачку. Віталія намагалася ступати нечутно, щоб не порушити тишу, повільно ходила від однієї ікони до другої, вдивлялася у суворі обличчя. Їй здавалося, що святі дивляться на неї то з осудом, то запитально, а їхній пильний погляд зазирає у саму душу. Було відчуття, що вони знають про її загиблу дитину і засуджують.

– Пробачте, я не хотіла, – шепотіли її губи, коли вона підходила до наступної ікони і вдивлялася у лики святих. – Я винна, але я не

хотіла... я не хотіла... вибачте, прошу вас, помилуйте мене!

Віталія мимоволі здригнулася, коли Володимир торкнувся її плеча.

– Ви навчите мене молитися? – запитала вона.

Чоловік поглянув у її широко відкриті очі, побачив відвертий погляд, сповнений відчаю і благання.

– Молися, як підказує тобі серце, – промовив він.

Віталія зупинилася біля розп'яття Христа, прикрашеного вишитим рушником та квітами.

– Ти хрещена? – запитав Володимир.

– Ні. Ви можете мене похрестити і стати моїм хрещеним батьком?

– Я? Хрещеним?

– Так. Я не знаю свого батька, але все життя хотіла його мати. Ви мені близька людина, я бачу у вас щось таке рідне і по-батьківськи добре.

– Ходімо вже, – почула вона замість відповіді.

Додому вони поверталися мовчки, кожен думав про своє.

– У мене до вас, Володю, буде велике прохання, – сказала Віталія.

– Я знаю яке, але, може, відпочинеш пару днів?

– Ні, я маю туди потрапити. Коли ми зможемо піти?

– Завтра, – відповів він.

Віталія подумала, що їй буде нелегко. Відвідати місце, де вони з Родою шукали справжню свободу, буде важко, а ще важче – побачити могилку сина. Вона збиралася побувати там, коли навесні цвіли дерева, але так і не змогла, не наважилася, бо не вистачило сил, і тепер думала про те, що не дізнається, чи була вкрита цвітом молоденька вишенька біля могилки Іванка.

Розділ 12

З перших днів перебування у «Десні» Родіон потоваришував із Романом Сиротенком. Так вийшло, що Роману дістався перший «поверх» ліжка, а Родіону – другий. Роман, одноліток Родіона, високий худорлявий блондин з синіми очима і приємною посмішкою, на перший погляд здавався щасливою людиною, яка задоволена своїм життям. Лише тоді, коли хлопці познайомилися ближче, Родіон дізнався про нелегку долю юнака. Романа народила жінка пізньої осені у покинутому сараї на околиці селища і там залишила. Лише диво врятувало немовля – чоловік вигулював собаку і випадково почув плач дитини. Породіллю так і не знайшли, дитинку помістили у будинок малюка, там і дали хлопчику прізвище Сиротенко. Життя в інтернаті у Романа не було солодким, бо він був занадто добрим, довірливим і щирим, а там виживали сильніші і жорстокіші. Попри все, хлопець не озлобився, не втратив віри у людей і на світ дивився очима щасливої людини, щиро вірячи в те, що добра в житті більше, ніж зла. Роман отримав професію зварника, влаштувався на роботу і паралельно оббивав пороги кабінетів чиновників, намагаючись отримати свої законні квадратні метри житла, але все намарно. Зрозумівши, що не слід чекати житла від держави, вирішив на нього заробити самотужки.

– І тоді ти підписав контракт? – чи то запитав, чи підвів ризику під розповіддю друга Родіон.

– Так! Прикинув, що на роботі буде йти оклад на картку, щось отримаю на службі, тож повернуся і куплю бодай кімнату в гуртожитку, а якщо пощастить, то навіть маленьку однокімнатну квартиру, – мрійливо говорив юнак, і від того його обличчя з ледь помітним дрібним ластовинням осявала усмішка.

Родіон довірився Роману і розповів про своє кохання і навіть про втрату дитини.

– А я все життя думаю про свою матір і намагаюся зрозуміти, чому вона мене покинула, – сказав Роман. – Часто гадаю, чи мучить її совість, чи шукала вона мене. Якщо ні, то значить, у неї немає серця.

– А ми з Віталією житимемо, весь час шкодуючи про те, що все вийшло так безглуздо і ми самі винні у тому, що втратили своє немовля. Це такий тягар, який ніколи не відпустить!

– Кажуть, що час лікує, – обережно зауважив Роман. – Ось відслужиш три роки, повернешся до своєї коханої, ви одружитесь і матимете ще дітей. Розумію, що інша дитина не може замінити втрачену, але нові клопоти про немовля притуплять біль.

– Хіба що притуплять, – зітхнув Родіон.

– Коли у вас народиться дитина, візьмеш мене хрещеним для неї? Так хочеться про когось турбуватися!

– То сам одружишся і няньчитимешся зі своїми! – усміхнувся Родіон.

– Виходить, що ти мені відмовляєш? – запитав ображено Роман.

– У мене ж іще немає дітей! – розсміявся Родіон.

– Будуть!

– Гаразд! – погодився Родіон. – Обіцяю, що візьму тебе кумом!

– Дякую, друже! – промовив юнак, і його обличчя розпливлося у задоволеній щирій усмішці. – А ти пообіцяй, що народите дитинку, як тільки повернешся додому!

– Обіцяю! – відповів Родіон і теж усміхнувся.

Розділ 13

У дорогу вирушили зранку, коли сонце ледь викотилося із-за горизонту. Поки Віталія збиралася, Володимир встиг заварити чай і зробити бутерброди.

– Я тільки чай, – сказала йому Віталія.

– Чай з бутербродом! – озвався чоловік. – І це не обговорюється! Дорога далека.

Віталія останнім часом харчувалася абияк, робила перекуси лише тоді, коли про себе нагадував тупим боєм порожній шлунок і в голові починало паморочитися. Вона не стала перечити, зітхнула, відкусила бутерброд з ковбасою та маслом. Поснідавши, підвелася, подякувала і взяла наплічник.

– Що несеш із собою? – поцікавився Володимир.

– Нічого, – стелула плечима, – звичка.

– Дай мені свою торбу!

Володимир відкрив наплічник – там справді було порожньо. Чоловік вкинув туди кілька цукерок, поклав пачку печива, загорнув у серветку пару бутербродів, налив у пластикову пляшку води.

– Ой! А я про воду і не подумала! – промовила жінка.

Володимир перевірів кишеню у вітрівці – цигарки та сірники була на місці, і сказав:

– Присядемо перед дорогою.

Присіли на хвилинку і вийшли з будиночка. Віталія сказала, що сама понесе наплічник, але Володимир заперечив. Закинув його на плечі, поправив лямки.

– Як я? Схожий на сучасного юнака, який носить наплічник частенько порожнім? – усміхнувся чоловік.

– Ви й так молоді! – відповіла Віталія.

– Дорогу не забула ще?

– Я її все життя пам'ятатиму, – зітхнула жінка.

Подорожні йшли мовчки. Віталія трохи попереду, Володимир – позаду. Він дивився на худеньку юну жінку, схожу на підлітка, і думав про те, що в нього також могла бути донька, про яку він турбувався б, оберігав від усіх життєвих негараздів і безмежно любив би, але життя повернулося до нього спиною в одну мить, коли прийшла на його землю війна, яку покликали ті, що, мов навіжені, волали, вирячивши очі: «Путін, прийди!» І він прийшов – з вибухами, смертями, понівеченим життям багатьох родин. «І серед них – моя сім'я», – подумав він.

Спогади про загиблу дружину болем шпигонули у серце. Володимир знав, що в такі хвилини, щоб позбутися нестерпного душевного болю, має перемкнутися, відволіктися і думати про щось позитивне. Він прислухався до веселого різноголосого співу птаства. Чоловік знав, що деякі птахи вже зайняті потомством, тож не чути їхнього співу, але все одно слух тішили голоси, що доносилися з гушавини дерев і кущів. «Для птахів весна і літо, як одне життя, – розмірковував чоловік, – за час якого мають знайти свою пару, збудувати гніздечко, відкласти яєчка, висидіти пташенят і вигодувати їх, щоб ті змогли почати своє життя. На відміну від них, для людини – це лише кілька місяців тепла, коли не можна встигнути зробити нічого з того, що встигають птахи».

Володимир поглядав, як Віталія зривала пообіч стежки квітку, не зупиняючись ні на мить, роздивлялася її, складаючи букетик. Її приваблювали ромашки, які з цікавістю визирали з високої густої трави, витягнувши свої тендітні голівки на тонкому стебельці. Віталія обирала серед них найбільшу за розміром, зривала, йшла далі. Свій білий букет вона розбавила дзвіночками кольору весняного неба, додала до нього дрібні квіточки жовтого кольору.

– Гарно! – похвалив Володимир і запропонував перепочити.

– Гаразд, тільки недовго, – погодилася жінка.

Вони зупинилися біля поваленого дерева, яке було без листя і з облізлою трухлявою корою, присіли на нього, і Володимир дістав пляшку з водою.

– Питимеш? – подав Віталії.

Вона мовчки ковтнула кілька разів, витерла долонею піт з чола.

– Спекотно! – сказала вона.

– Сонце підніметься вище, то ще спекотніше буде, – зауважив чоловік.

– Десь я читала, що не можна сидіти на мертвих деревах, – стиха промовила Віталія, відколупнувши шматок товстої трухлявої кори.

– Не знаю, – стелув він плечима, – то все забобони, які люди самі собі вигадали.

– І все-таки... Може, вже підемо? – Віталія поглянула на безхмарне небо і примружила очі від яскравого сонячного світла.

– Ходімо!

Коли підійшли до місця, де Віталія жила з Родіоном, вона пришвидшила ходу й одразу попрямувала за хатинку, Володимир поспішив за нею. Жінка зупинилася біля невеликого горбка, повільно опустилася на землю, лягла, обняла його руками, мов живу істоту, і розплакалася.

– Синочку, моє сонечко, мій любий, ріднесенький! Пробач своїй нерозумній матері! Вибач, що не вберегла! Вибач, вибач, вибач! – тужила жінка.

У Володимира серце обливалося кров'ю, коли він дивився, як у своєму горі жінка обнімає маленьку могилку, пестить її, мов свою дитину, обливає сльозами і тужить так, що по шкірі йдуть мурахи. Він дав їй час вилити біль зсередины, підійшов ближче, легенько торкнувся її плеча, яке все ще здригалося від ридань.

– Досить, доню, – промовив. – Сльозами нічого не виправиш.

– Як йому там? – підвела на нього очі, широко розкриті, наповнені сльозами і відчаєм.

– Він уже там, – промовив чоловік, вказавши поглядом угору.

Віталія розправила спину, поглянула на небо. Там, прямисінько над нею, у чистій блакиті зависла маленька пухнаста хмаринка.

– Іванко... Він там? – промовила, підводячись.

– Так. Іванко тепер там, став янголятком.

– Як йому там?

– Про нього подбає Всевишній, – відповів чоловік.

Володимир обійняв її за плечі, і вона відірвала погляд від хмаринки, із вдячністю поглянула на чоловіка. Нахилилася, підняла зібраний дорогою букет лісових квітів, уквітчала ними могилку сина. Лише тоді подивилася на молоду вишеньку, подумала з жалем, що не знає, чи вона радувала світ своїм цвітом навесні, чи ні. І тут помітила дрібну зелену зав'язь на гілочках!

– Вишеньки?! Дивіться, дивіться: вона цвіла! Вишенька цвіла! – збуджено промовила Віталія.

Жінка обережно кінчиками пальців торкнулася ягідки і промовила:

– Дякую, люба вишенько! Скільки ж у тебе було квіточок?

Віталія огледіла кожную гілочку деревця, порахувала зав'язь і подивилася на чоловіка широко відкритими очима.

– Не може бути! – прошепотіли її губи.

– Що?

– П'ятнадцять! Вишеньок буде рівно п'ятнадцять! Саме стільки повних днів прожив наш Іванко!

– Справді?! – здивовано промовив чоловік і порахував ягоди. – Дивно, але їх справді п'ятнадцять!

– Дякую, люба вишенько! Ми врятували тебе, а ти бачила моє горе, оберігала спокій мого синочка! Ти почула мене і віддячила! Дякую! – промовила розчулено жінка, і сльози знову покотилися по її обличчю.

– Не треба, – сказав жінці Володимир. – Краще ходімо принесемо води і поллемо деревце. Он як пече згори!

– Так! Так! Ходімо швидше!

Біля колодязя стояло цеберко на тому місці, що й раніше. Володимир витягнув води, вони полили вишеньку, порвали бур'янці навколо неї та могилки.

– Прощавай, сонечку! Вишенько, на тебе вся надія! – сказала Віталія, прощаючись. – Я вас ніколи не забуду!

– У хату зайдеш? – запитав Володимир.

- Так!
- Впевнена?
- Впевнена.

Двері були підперті палицею. Видно, хтось уже заходив усередину. Володимир прочинив двері, помітив, що жінка вагається, і переступив поріг помешкання першим. За ним тихо увійшла Віталія, стала поруч.

– Ось тут ми були найщасливішими людьми у світі і стали найнещаснішими, – промовила вона стиха.

- Так іноді трапляється.
- Як так?
- Коли поруч із щастям біда вештається.

Віталія помітила одразу, що шафа з речами відчинена. Вона підійшла ближче – поличка, де лежали дитячі речі, була порожня. Віталія навіть зраділа тому, бо хотіла і боялася доторкнутися до одержин Іванка і відчути його запах.

– Дитячі речі комусь згодилися, – сказала вона. – Нехай чужа дитинка їх носить, а про мою подбає Всевишній, – повторила слова чоловіка.

- Ходімо, доню. Ти не ображаєшся, що я тебе так називаю?
- Та що ви?! Я не знала свого батька, а так хотілося!
- Ти можеш його знайти?
- Ні. Мама не зізнається, хто він.
- Ти маєш повне право знати.
- Вона каже, що мій батько сперматозоїд.
- Це жорстоко.
- І я виросла у цьому, але мені дуже хотілося б мати такого батька, як ви. Поруч з вами мені спокійно, надійно і затишно.
- Я стану твоїм батьком, – пообіцяв Володимир і додав: – Нехай навіть хрещеним.

– Дякую! – промовила Віталія розчулено і поцілувала його у щоку.

Від того стиснулося серце самотнього чоловіка і грудка стиснула горло.

– Ходімо, доню. Нам час повертатися! – сказав він, відвернувшись від жінки, щоб та не помітила його зволожені очі.

Розділ 14

Роман помітив, що Родіон не знаходить собі місця й увесь час дістає свій мобільник і перевіряє вхідні дзвінки та повідомлення. Він здогадувався, що друг чекає дзвінка від Віталії. Був вечір суботи, а жінка чомусь йому не телефонувала.

- Сам би їй подзвонив, – порадив Роман, сівши на лавку поруч.
- У неї телефон вимкнений, – відповів Родіон.
- Може, просто розрядився.
- Може бути, – зітхнув Родіон.

Роман не знав, що ще сказати, щоб друг заспокоївся, розумів, що іноді краще помовчати, ніж лізти у душу і висловлювати своє співчуття.

– У мене була дівчина, – сказав Роман, витримавши тривалу паузу. – Її звали Оля. Ми разом виховувались в інтернаті, дружили не один рік, потім почали зустрічатися. Гадав, що хоча б в особистому житті знайшов своє щастя, але, напевно, я народився у нещасливу годину.

– Розбіглися?

– Вже вели розмови про спільне життя, планували одружитися, коли матимемо дах над головою, – продовжив Роман, – але все з тим житлом ніяк не складалося ні в мене, ні в неї. Почалася смуга дрібних невдач, які ми мали разом пережити, підтримуючи одне одного, але щось пішло не так.

– Вважаєш, що побутові негаразди здатні зруйнувати стосунки, де було кохання? – Родіон подивився Ромі в очі.

– Тобі цього не зрозуміти. Вибач.

– Чому?!

– Бо ти народився із золотою ложкою у роті, жив у родині, де все у тебе було. Родю, ти просто не можеш знати, як це жити, коли за душею немає нічого. Можеш уявити, що не маєш не те що даху над головою, а найпростішого, наприклад черевиків на зиму, своїєї

улюбленої чашки, стола чи стільця, нема свого ліжка, і ти мушиш спати на чужому із скрипучою панцирною сіткою та обісцяним матрацом? Усе винайняте, чуже або подароване, і нічого особистого. Це морально тяжко, але я мріяв про той час, коли матиму свій куток, вірніше, ми удвох матимемо його, і розумів, що все у нас буде, якщо ми разом ітимемо до мети, підтримуючи одне одного.

– Так, я мав у дитинстві все, що хотів, – погодився Родіон, – але добровільно від усього відмовився, щоб бути разом із коханою жінкою. Тепер, як і ти, я не маю нічого.

– Але знаєш, що тебе чекають удома батьки і затишний будинок, куди ти можеш повернутися, коли буде бажання.

– Здається, ми тут тому, що хочемо власними руками збудувати своє щастя, щоб не залежати ні від кого і чогось досягти в житті, – зауважив Родіон. – Виходить, що ми в однаковому становищі. То як щодо Олі? Ви розбіглися чи що?

– Оля швидко стомила від невдач – їй хотілося мати все й одразу.

– Так не буває.

– Буває, якщо народився у заможній родині, – промовив Роман. – Якось Оля заявила, що стомила від такого життя, хоча вона виросла у сиротинці, як і я, і розуміла, що сподіватися нема на кого, манна з неба не посиплеться, треба своїми руками на неї заробити. Не знаю, що з нею сталося, але Оля вирішила спробувати знайти мажора, щоб отримати все в одну мить, і почала ходити до нічних клубів.

– І як? Вдалося? – посміхнувся Родіон.

– Вона одразу зрозуміла, що на таких простачок, як вона, там не звертають уваги, – сказав хлопець. – Кілька разів до неї чіплялися, але то були зустрічі на одну ніч, щоб переспати і забути на ранок, як її звать.

Родіон поцікавився, як до таких походеньок своєї дівчини ставився сам Роман.

– Ти будеш здивований, але я навіть давав їй гроші на нове вбрання, коли Оля зробила висновок, що на неї не звертають уваги, бо погано і бідно вдягнена, – з сумом промовив хлопець.

– Але нащо?! – здивувався Родіон. – Так її кохав до нестями?

– Тоді мені здавалося, що любив її безмежно і заради щастя коханої ладен був на все, – пояснив він. – Зараз розумію, що то була жалість, от і давав кошти на походеньки у клуби та модні шмотки. Звичайна дурість з мого боку!

– Кохання... воно не таке, інше.

– Тепер я це розумію. Якби у нас були справжні почуття, то все мало б бути інакше. Вона розважалася, а потім просила у мене гроші в борг знову і знову, я давав, і ми знали обоє, що повертати борг вона не буде. Дожився до того, що сам відмовляв собі навіть у нормальному харчуванні. Все скінчилося тим, що Оля зв'язалася з одним мутним типом, який запропонував їй їхати у столицю, щоб працювати проституткою.

– І вона погодилась?!

– Так. Відкрито мені про це розповіла, подякувала за допомогу і поїхала. Уяви, вона навіть не сказала «пробач».

– Ти її так просто відпустив? Не став боротися за неї?

Роман розповів, як намагався переконати, що там вона грошей не заробить, лише неприємності, але дівчина стояла на своєму і врешті-решт сказала, що їй начхати на почуття і кохання взагалі не існує.

– Вона розбила мені не лише серце, а й віру в кохання, у справжні почуття і чесні стосунки, – зізнався юнак.

Родіон зауважив, що по ньому цього не скажеш – завжди усміхнений оптиміст.

– Життя мене навчило швидко справлятися з неприємностями і розчаруваннями, – задумливо промовив Роман. – Вже за місяць я увійшов у своє звичне русло життя і зробив висновок, що Оля не та людина, яка мені потрібна, і таких менше, ніж справжніх щирих дівчат, просто я ще не зустрів свою половинку.

– І тоді вирішив піти в АТО?

– Те рішення прийшло тоді, коли зрозумів, що від держави мені свого житла не бачити, як власних вух, тож вирішив сам заробити на дах над головою, – пояснив Роман і запитав, чи вірить Родіон у справжнє кохання.

– Так! Я покохав Віталію і люблю її і досі, – впевнено промовив той.

– Але ж ви... ви зараз не разом, – обережно зауважив Рома.

– Це нічого не значить. Чи ти хочеш сказати, що Віталія у мою відсутність знайде собі іншого?

– Та нічого я не хочу сказати! Чого ти скипів? Я не знаю твоєї дівчини, але життя таке...

– Ромко! Запам'ятай: якщо навіть Віта покохає іншого, я не перестану її любити! – схвильовано і збуджено промовив Родіон. – Я завжди її кохатиму і бажатиму щастя, але вона не така! Розумієш?!

– Та заспокойся ти! Я лише хотів сказати, що не всі витримують випробування розлукою та часом.

– Я – не всі! І Віталія не така! – скрикнув Родіон і підхопився з місця, мов ужалений.

– Родю! Вибач! – промовив хлопець, але Родіон уже пішов у казарму.

Роман довго сидів у задумі, намагаючись зрозуміти, чим він міг так образити друга. Він не сказав ні слова про те, що Віталія може покинути Родю, але той зрозумів розмову, як натяк на це, і психанув. «Ясно, що Родіон хвилюється від того, що Віта йому не телефонує, але зривати злість на другові негоже», – думав Роман.

Ввечері він зустрівся з Родіоном за вечерею. Друг був набундючений і мовчазний.

– Я тебе чимось образив? – запитав Рома.

– Та ні, – промовив Родіон невдоволено.

– Не дзвонила?

– Ні.

– Не накручуй себе, все буде добре, – сказав Роман.

– Сподіваюсь, – відповів хлопець і додав: – Це ти мені вибач. Я нервую, як ніколи.

– Проїхали! – промовив задоволено Рома і щиро всміхнувся.

Розділ 15

Дорогою додому Віталія довго мовчала, поринувши у роздуми. Здавалося, що їй на плечі давить тягар, який не можна винести, і жінка йшла, опустивши плечі, повільно, ледь переставляючи важкі ноги. Володимир запропонував їй зупинитися і перепочити, Віталія залюбки погодилася. Вони присіли на горбок у густу траву, і чоловік дістав бутерброди.

– Я не хочу, – промовила Віталія.

– Бери і їж! – наполегливо і дещо грубо промовив чоловік.

Вона, як слухняне дівча, взяла бутерброд, відкусила і почала їсти.

– Не можна так себе мучити! – сказав їй Володимир.

– Не я себе мучу, провина стала моєю вічною мукою, – сумно промовила жінка. – Я помилилася, і розплата за помилку була гіркою!

– Усі ми помиляємося, але не для того, щоб усе життя мучитися, а щоб не повторити знову тієї самої помилки. Кінь на чотирьох ногах і той спотикається, а ми – люди.

– Я відчуваю себе вбивцею своєї дитини.

– Розумію! – зітхнув чоловік. – Тобі важко, боляче, але життя продовжується. Минуле змінити ще нікому не вдавалося, майбутнє ми можемо лише уявляти, а живемо ми у теперішньому часі, сьогодні і зараз. Найдорожча цінність, яку Всевишній подарував людині, – це життя, і воно неповторне, тому не можна кожен день марнувати, як це робиш ти.

– Легко сказати, а зробити...

– Один мудрий чернець сказав, що Господь дає нам сили рівно на один день, – продовжив Володимир. – Я порозмислив над його словами і зрозумів, що він правий. Кожен свій день людина має не проживати, а жити. Це і подолання труднощів, і радість від пробудження зранку, і кілька кроків вперед до поставленої мети.

– А якщо сил не вистачає на ті навіть кілька кроків?

– Все одно їх потрібно зробити! Нехай один маленький крок вперед, але треба йти! Якщо не вистачить сил, то буде наступний день, зійде сонце і Господь дасть іще сил на один крок, але життя – це рух уперед, а ти, доню, немов застигла на одному місці. Так не можна. Розумієш?

– Так, – стиха промовила жінка, – розумію. Мені так жаль! Так жаль!

– Жалкування не може щось виправити, повернути або змінити, воно завжди пов'язано з каяттям, провиною, відчаєм, але що б не сталося, життя продовжується! І воно не має проходити повз тебе, бо ти сама – частина того блага, даного Всевишнім, – життя!

Віталія доїла бутерброд, запила водою. Зірвала травинку і почала жувати її стебельце.

– Солодке, – промовила вона, і ледь помітна усмішка промайнула на її обличчі.

– Хіба це не прекрасно? Бачити над собою безкрайнє небо, спостерігати за мандрівницями-хмаринками, підставляти обличчя лагідному вітерцю, відчувати смак меду у стебельці рослини? Треба вчитися радіти життю, будь-якому його прояву, прокидатися зранку, радіючи тому, що ти можеш зустріти новий день, і з вдячністю проводити прожитий.

– Я намагалася, але нічого не виходить, – зізналася Віталія.

– Ти просто стомлена і живеш без підтримки, – сказав їй чоловік. – Ось погостюєш у мене, відпочинеш, приведеш себе до нормального стану, і лише тоді я тебе відпущу.

– А якщо я дремену від вас? – жартома промовила жінка.

– Ти не дивись, що я бородатий та старий, – у тон їй відповів чоловік. – Бігати ще вмію, тож дожену!

– Ну, що? Час вирушати?

Віталія підвелася, поглянула на Володимира. Він вперше побачив у її очах вогник життя.

Розділ 16

Родіон дивився у вікно потяга. За ним пробігали дерева, найчастіше він помічав, що це були гостроверхі тополі та старі акації. Позаду залишалися села й міста, коли вони їхали на постійне місце служби на Луганщину. Навпроти нього сидів Роман і також мовчки дивився у вікно. Так сталося, що вони залишилися разом і мали проходити службу в одній і тій самій військовій частині. Коли приїхав командир відбирати бійців, то Родіон одразу потрапив до його списку. Роман, зрозумівши, що його можуть не забрати, звернувся до нього з проханням.

– Ми з ним як брати, – заявив він, і командир погодився їх не розлучати.

Про те, що вони вже прибули на Луганщину, стало зрозуміло, коли з'явилися перші терикони. Потяг зупинився на одній зі станцій, і Родіон побачив високий коричневий терикон, схожий на єгипетську піраміду, тільки весь наче зораний зморшками. Напевно, він був уже «старий», про що свідчили дерева, які дивом зуміли зачепитися з одного боку за коричневу породу і вижили. «Яка жага до життя!» – подумав Родіон, дивлячись на тонкі стовбури та покорчені гілки.

– Незабаром прибудемо, – промовив Роман.

І знову за вікном пропливали терикони, наче візитівка Луганщини. Одні з них були немов юні хлопці, і здавалось, прагнули дотягнутися до неба, інші – «старі», «лісі», поморщені або зі зрізаними верхівками – вони мов стомилися від життя і потихеньку осідали донизу, намагаючись нарешті зрівнятися із землею й отримати вічний спокій. Деякі терикони вже закучерявилися зеленню і нагадували радше гору, ніж правильної форми піраміду. Деінде поблизу них були залишки гірничодобувної техніки, скоріше за все такої, що вже віджила свій вік. Між териконами розкинулися тихі села та невеличкі містечка, часом між ними буяли зеленню балки, деінде виднілися крейдянні гори.

У вагоні стояла неймовірна спека. Частина хлопців усе ще міцно спали після нічних пригод. Перед дорогою вони десь роздобули пляшку горілки, але щоб потягнути по сто грамів, потрібно було, аби командир цього не помітив, тож їм довелося по черзі часто ходити нібито до туалету і поглядати, чи не відпочиває командир. Хлопці мучилися довго, аж до півночі, і лише тоді тихцем розпили горілку, а щоб замести сліди свого гріха, винесли порожню пляшку у смітник сусіднього вагона. Швиденько закусивши, вляглися на полиці і вмить поснули.

Настрій у Родіона був препоганий. Тепер він мав при собі мобільний телефон, але з Віталією так і не зміг зв'язатися. Минулі вихідні вона вперше не зателефонувала, і Родіон губився у здогадках. Коли отримав свій телефон, то не витримав й одразу їй зателефонував – абонент був поза зоною. Він намагався зв'язатися з Віталією знову і знову, але все марно. Родіон хвилювався, у голову лізли різні думки, одна гірша другої. Він не припускав, що вона змінила номер, аби порвати з ним, – Родіон переживав, щоб з коханою не трапилося лихо.

- Можеш комусь із її родичів подзвонити? – поцікавився Роман.
- Віталія не спілкується з матір'ю.
- А подружки у неї є?
- Була одна, також вчителька, але я не знаю її номера.
- Залишається лише чекати.
- Саме так! – зітхнув Родіон.

Вони вже під'їжджали до місця призначення, а Віталія так і не зателефонувала.

Розділ 17

Віталія у суботу вперше побувала в церкві на службі, яку проводив Володимир. Вона побачила чоловіка у церковному облаченні, і він здався їй зовсім іншою людиною: мудрою, зосередженою, натхненною. Жінка, мов зачарована, вслуховувалася у голос священника та жінок церковного хору, і здавалося, що вона вже відірвалася від грішної землі й поринула разом із голосами, що урочисто піднімалися вгору і ще кудись вище, у щось хвилююче і допоки їй неznане.

Голос священника замовк, а Віталія все ще стояла, завмерши в одній позі, не в змозі опуститися на землю. Люди підходили до Володимира, щось запитували, запалювали та ставили свічки і тихо виходили з приміщення. Віталія останньою підійшла до чоловіка і сказала:

– Я вперше в житті була на службі.

– І як тобі?

– Я приголомшена, схвильована, – зізналася вона, – здається, що побувала десь у невідомих світах.

– Церква – це місце зустрічі людини з Богом, – промовив чоловік. – Тому не дивно, що все це справило на тебе таке враження.

Віталія заходилася прибирати у церкві, Володимир протирав від пилу ікони.

– Чому люди моляться? Що вони при цьому відчують? – поцікавилася Віталія.

– Коли людина молиться, її душа освячується, наповнюється ніби свіжим повітрям і прозріває. Вона починає бачити те, для чого їй дано життя, як його прожити і чим наповнити, – пояснював чоловік. – Молитва ж дає людині духовні сили та допомагає подолати життєві негаразди. Слова молитов відкривають двері нашої душі для Божого світла, а воно допомагає вилікувати наше тіло і дух.

Людина молиться і тим закликає на допомогу ангелів і святих, і могутні цілителі приходять.

Віталія промовчала, а Володимир не запитував, чи зрозуміла вона його слова, – знав, що потрібен час усе осмислити.

Наступного дня, у неділю, відвідувачів у церкві було багато. Якраз підїхало кілька автобусів із туристами у зону відчуження, і всі вони заради цікавості пішли до дерев'яної старовинної церкви із синім куполом. Віталія чула, як екскурсанти жартували і сміялися перед входом, а коли зайшли всередину, зупинилися і замовкли, піддавшись силі величного і потужного голосу священника, і так стояли до кінця служби.

Наступні кілька днів Віталія мало говорила, а Володимир не був нав'язливим зі своїми настановами. Чоловік знав, що вона у глибоких роздумах і не можна їй заважати. Володимир намагався готувати щось корисне і смачне, щоб, як він казав, «відгодувати» жінку, яка й справді була бліда і дуже худенька.

На четвертий день він виконав прохання Віталії і похрестив її, ставши її хрещеним батьком. Володимир надів жінці на шию срібний хрестик із зображенням Христа, вона поцілувала його й подивилася на чоловіка з безмежною вдячністю.

– Я тепер ніколи з ним не розлучатимуся! – пообіцяла вона. – Цей хрестик з ваших рук, хрещений, – найцінніший подарунок!

У Віталії світилися щастям очі, великі, глибокі, одухотворені – вони були прекрасні. Вона попросила навчити її молитися.

– Повторюй за мною, – сказав Володимир. – Отче наш... – і Віталія повільно, чітко промовляючи кожне слово, повторила за ним. – А коли відчуєш чи то біду, чи неприязнь до іншої людини, промов швиденько: «Господи Ісусе Христе, помилуй мене, твою рабу Віталію». Зрозуміла?

– Так, хрещений! – відповіла бадьоро.

– До речі, про твого батька. Ти маєш повне право знати, хто він. Можливо, той чоловік і не знає про твоє існування?

– Усе можливо, – зітхнула Віталія.

– То знайди його! Може, саме він стане твоєю близькою і рідною людиною, – порадив Володимир.

– Спробую ще раз запитати у матері і дізнатися, хто мій батько, – пообіцяла Віталія.

Розділ 18

Володимир помічав, як день у день змінювалася Віталія. Щодня вона прокидалася рано, просила у нього ключі від церкви і йшла туди, щоб побути на самоті. Поверталася звідти замислена і загадково усміхнена. Вони снідали разом, і Віталія чи то йшла прогулятися лісом, послухати пташок і поверталася з маленьким букетиком лісових квітів, чи розмовляла з чоловіком. Часом він був для неї другом, часом повчав як священник і наставник, але найчастіше говорив до неї як люблячий батько. І до жінки поверталася жага до життя. Володимир бачив, як у її очах вже горить вогник, як вона все частіше усміхається і заново вчиться радіти кожному прожитому дню. Коли чоловік не поспішав на службу в церкву чи не йшов на роботу, вони зустрічали народження нового дня, сидячи на ґанку. Володимир неспішно попивав міцний чай, Віталія – каву, чоловік смалив цигарку за цигаркою, а Віталія спостерігала за сходом сонця так, немов це робить вперше у своєму житті.

– Скільки ж ранків я пропустила! – промовила вона захоплено, коли сонце піднялося над лісом, пробудило все живе навколо і розсипало своє золото верхівками дерев.

– Хіба ти одна така? – усміхнувся у вуса чоловік. – Люди частіше помічають свої негаразди, недоліки інших, зосереджуються на своїх хвилюваннях та стражданнях, не задумуючись, що життя у них одне і навколо стільки всього прекрасного! Взяти хоча б схід сонця! Це ж чудо природи, яке даровано кожній людині і, до речі, безкоштовно! Можна, звичайно, у вихідні поспати зранку довше, і це нормально, бо не завжди є можливість зустрічати народження нового дня, але ж скільки людей взагалі не бачили такого дива!

– Захід сонця також прекрасний, – зауважила Віталія. – Він знаменує закінчення ще одного прожитого дня. Можна спокійно релаксувати, спостерігаючи, як рожеве сонце стомлено ховається на

відпочинок за горизонт, людина може підбити підсумки за коротенький період свого життя, що має назву «день», зробити висновки, спланувати свій наступний день. Якщо були неприємності впродовж дня – відпустити їх із заходом сонця, якщо припустилася помилок, то подумати, як вчинити так, щоб їх не повторити.

– Саме так, Віто! На долю кожної людини випадають випробування, – промовив Володимир, запаливши чергову цигарку, – і не завжди можна позбавитися туги із закінченням дня, але частину болю потрібно лишати у минулому дні, не варто його тягти за собою в наступний. Як зазначав преподобний Ісаак Сирін^[1]: «Шлях Божий – це щоденний хрест. Ніхто не сховався на Небо, живучи безжурно». І з цим не можна не погодитися.

Віталія зауважила, що, повернувшись у місто, не зможе щодня ось так зустрічати ранки і проводити прожитий день, але за можливості буде це робити і згадувати чудові дні, проведені з Володимиром.

– Ти можеш приїжджати сюди, як до себе додому, будь-коли і без попередження, – сказав він Віталії.

– Я все думаю, як мені жити далі, коли мати перекрыла мені кисень повністю, – сказала Віталія і розповіла про те, як її мати зробила все, щоб вона не змогла влаштуватися на роботу за фахом. – Я опинилася немов у клітці, з якої нема виходу. Напевно, доведеться влаштовуватися на низькооплачувану роботу, але тоді я не зможу сплачувати за житло. Навіть не знаю, що робити далі, – зізналася вона, – лише тут мені здавалося, що по-справжньому була щасливою і вільною, але свобода виявилася оманливою.

– Давай поміркуємо разом, – запропонував чоловік, – не може бути, щоб не було виходу. Він завжди є: навіть коли стіни з бетону, все одно лишиться десь маленька шпаринка. Не хочу бути нав'язливим, але мені знову кортить процитувати преподобного Ісаака Сиріна: «Не належить тобі радіти, живучи безжурно, у скорботі сумувати, вважаючи невідповідною путі Божій. Бо путь Божа одвіку хрестом і смертю прокладається». Якщо не второпала цей вислів, то буде вільний час – подумаєш, а зараз спробуємо все

розкласти по поличках, а потім уже сама вирішуй, як тобі діяти, бо кожна людина сама є ковалем своєї долі.

– Давайте спробуємо, хрещений, – погодилась Віталія.

Їй подобалось говорити слово «хрещений», яке було новим у її житті й асоціювалося із чимось добрим, мудрим, душевним і дуже рідним.

– Що тебе тримає в місті? – Володимир поглянув на жінку.

– Нічого, – вона стенула плечима.

– Ти збираєшся повертатися до матері?

– Ні! – категорично заявила жінка. – Я не повернуся в те пекло!

– Може, варто ще раз спробувати поговорити з матір'ю? Врешті-решт, у вас тече одна кров.

– Я вже думала про це, – відповіла Віталія, важко зітхнувши, – я ще раз із нею поговорю. Але просити пробачення і повзати перед нею на колінах не буду!

– Поїхали далі. Два варіанти: перший, коли ви з матір'ю знайдете спільну мову. Що тоді?

– Якщо станеться таке диво, а я відчуваю, що його не буде, то все одно я не залишуся жити з нею під одним дахом.

– Варіант номер два: мати не захоче тебе бачити, – сказав чоловік.

– Варіант наближений до реальності, – промовила Віталія з сумом, – тож нема чого мені робити у її домі. Що далі?

– Виходить, що у твоєму місті тебе ніщо не тримає, тож можна звідти виїхати. У тебе там ще є незавершені справи? – запитав чоловік.

Віталія розказала, що трохи не закінчила роботу над дисертацією і не встигла захиститися.

– Де ця робота?

– Вдома, тобто у будинку матері.

– Не подумувала про те, що треба довести завершене до кінця? Недобре зупинятися на півдорозі.

– Ви маєте рацію, я маю закінчити роботу і захиститися.

– Сил і знань вистачить? – Володимир усміхнувся куточками вуст.

– Тепер так!

– Ось ми з тобою, доню, і визначилися з першим кроком – ти маєш поговорити з матір'ю і закінчити роботу над дисертацією.

– Але ж і матеріальну частину життя ніхто не скасовував, – зауважила Віталія.

– Наступна сходинка. Якщо тебе ніщо не триматиме у місті, то ти зможеш звідти виїхати, – продовжив чоловік. – У тебе є якісь заощадження, щоб було з чого жити перший час?

– Трохи є коштів, але надовго їх не вистачить.

Володимир запропонував свою допомогу, але Віталія категорично відмовилася.

– Та нащо мені ті гроші? Я все одно свою зарплатню не проїдаю. Прошу тебе, візьми!

– Ні і ще раз ні!

– Добре, я дам у борг, а ти пізніше повернеш, – запропонував він.

– Я вам, хрещений, дуже вдячна, але зрозумійте мене: я не відчуватиму своєї свободи, коли знатиму, що у мене висить борг, – сказала йому Віталія. – На новому місці я зможу влаштуватися на роботу і заробляти сама, хоча до нового навчального року ще кілька місяців, тож раніше знайти роботу не зможу.

– І як ти житимеш?

– На свої заощадження, мені багато не треба.

Вони ще довго говорили, планували майбутнє, а потім проводжали минулий день.

– Головне, доню, знайти себе і справу, яка тобі до душі, – підсумував Володимир. – Коли я почав відроджувати закинуту церкву, то серцем відчув, що це – справа мого життя.

– Так і сталося?

– Коли став священником, то усвідомив, що це моє, і на душі стало спокійніше, ніби довго-довго блукав світами у повній темряві і нарешті вийшов на світло, яке зігріває і душу, і тіло. А церква – це те, що чекало на мене довгий час, щоб дочекатися і запалити

незриме світло, яке мене тепер зігріває, вказує життєвий шлях, веде вперед і взагалі тримає на цьому світі після втрати дружини і навіть сенсу життя, – пояснив Володимир.

– Ви зараз щасливий?

– Поняття щастя у кожного своє, але я знайшов себе, своє місце в житті і від того отримую задоволення. Я відчуваю свою затребуваність, коли прихожани йдуть до мене, а це так важливо! Кожна людина має відчувати, що її хтось любить, що вона комусь потрібна.

– Ой леле! Я геть забула про мобільник! – схопилася Віталія. – Напевно, батарея вже давно розрядилася, а я ж мала ще в суботу зателефонувати Роді!

– То чого сидиш?! Ану бігом заряджати телефон! – засміявся чоловік.

Розділ 19

Віталія покидала хатину Володимира зовсім іншою людиною. За час перебування у хрещеного вона переосмислила своє життя і змогла розставити всі крапки над «і», у неї з'явилася впевненість у своїх силах. Жінка вже не відчувала себе безпорадною, розгубленою і самотньою серед численних доріг життя, вона знала, що свою стежку має обрати сама. Вона ще не знала, де та правильна її доріжка, але була впевнена, що зможе її віднайти, не заблукає у життєвих лабіринтах, обираючи свій шлях. Біля Володимира Віталії було спокійно як ніколи, вона вперше відчула, як щастить тим людям, що мають батька, який може і порадити, і заспокоїти, коли туга на душі, і захистити. Жінка твердо вирішила добитися від матері зізнання і з'ясувати, хто її біологічний батько.

– Ти маєш бути готова до того, що він виявиться зовсім не таким, як ти його уявляєш, – попередив її Володимир, коли вона заявила, що шукатиме свого батька. – Чи не стане для тебе новим ударом, коли він буде, наприклад, пияком чи безхатченком?

– Я сприйму все, як буде, – впевнено відповіла йому Віталія, – не хвилюйтеся за мене, тепер зі мною Він! – сказала вона і торкнулася долонею грудей, де на мотузочці був срібний хрестик.

Коли Віталія вирішила повертатися додому, Володимир проводжав її на зупинку автобуса. Вона бачила, які в нього сумні очі, хоча чоловік намагався вдавати радість.

– Мені також сумно з вами розставатися, – сказала вона, – але життя продовжується і я маю йти далі по ньому. Ви ж так мене вчили?

– Я не вчив, а радив, – промовив чоловік, і стримана усмішка майнула на його обличчі. – Ти, доню, приїжджай, не соромся, коли буде важко.

– Я пам'ятаю, – усміхнулась у відповідь жінка. – Ви для мене так багато значите! Я навіть не знаю, як би жила далі і чи змогла б жити,

якби не ви!

– Овва! Такі високі слова, що я можу й розплакатися!

– Ваші слова, наші розмови... Вони були для мене як бальзам на душу. Справді!

Володимир зітхнув і промовчав. Він усією душею прикипів до цієї дівчини-жінки, розгубленої, зневіреної, невпевненої у собі, яку гнітило почуття провини і яку у найтяжчу хвилину не підтримала мати. Чоловік дивився в її великі прекрасні зволожені очі і зараз уже бачив у них живий вогник і впевненість. Вона мала їхати від нього, щоб почати самостійне життя – це Володимир розумів, і водночас серце обливалося кров'ю від однієї думки, що за кілька хвилин він знову залишиться на самоті.

«Будуть прихожани, екскурсанти, колеги по роботі, але то все не те, – думав він. – Віталія стала мені донькою, хоча й не рідною по крові. Мені її бракуватиме, а вона поїде, закрутиться у вихорі життя і згадуватиме мене у кращому разі інколи, але я буду думати про неї щодня, молитися вранці і ввечері, щоб Всевишній дав їй щастя».

– Чому ви мовчите? – запитала Віталія. – Скажіть щось на прощання!

– Все буде добре, дитино! Все буде добре! – промовив він й обійняв її, пригорнув до себе, погладив худенькі плечі, помітивши, що під'їжджає маршрутка. – Не забувай про правило трьох «н».

– Нема нічого неможливого! Я пам'ятаю! – відповіла вона.

До останнього він сподівався, що та клята залізна колимага зламається і не приїде, тож Віталія зможе побути біля нього ще один день, але ж ні! Приторохтіла, підскакуючи на вибоїнах, запилюжила, стала на зупинці.

– Мені час! – промовила Віталія.

Вона поцілувала колючу щоку чоловіка.

– Дякую ще раз! Я вам зателефоную!

– У добру путь! З Богом! – промовив він, злегка відштовхнувши її від себе. – Поспішай, щоб місце зручне зайняти!

За хвилину маршрутка рушила з місця. Віталія дивилася у вікно, проводжаючи поглядом самотню чоловічу постать, аж поки та не зникла з поля зору...

Розділ 20

Автівка з бійцями кілька разів зупинялися на блокпостах, у всіх перевіряли документи, аж поки вони прибули до місця служби. Родіон відчував втому: дошкуляла спека і піт з нього котився нескінченими струмками. Нарешті машина з новобранцями зупинилася перед шлагбаумом, з дерев'яної будки до неї підійшов вартовий з автоматом, перевірів документи, і їм відкрили проїзд. За сотню метрів автівка зупинилася біля недобудови у три поверхи, бійцям наказали вийти з автівки, і командир, представившись, привітав їх у підрозділі, де мала проходити служба.

Родіон оглядівся. Будівля без вікон виглядала якось зловісно. Неподалік стояв хрест з табличкою, і хлопець здогадався, що то позначено місце загибелі бійця. За будівлею виднівся вуличний туалет, на дереві прикріплена пластикова пляшка з водою, яка, напевне, слугувала за рукомийник, бо поруч неї на суку висів рушник.

– Я не так уявляв наше місце служби, – тихо сказав Родіон Роману.

– А як?

– Не знаю, – він стенив плечима.

Чоловіків провели в будівлю. Для цього їм потрібно було спуститися сходами у напівпідвальне приміщення, яке було облаштоване під місце збору, поруч – кімната для зберігання зброї та набоїв.

– А там – ваш, хлопці, п'ятизірковий готель! – посміхнувся командир підрозділу.

Чоловіки пройшли в імпровізовану кімнату без вікон, призначену для відпочинку особового складу. Саморобні дерев'яні нари замість ліжок, одна лампочка на стелі, кілька тумбочок, стіл, застелений клейонкою, – Родіон побачив це і зітхнув. Хлопцям видали каремати та спальні мішки, наказали розташовуватися.

– І це все?! – здивовано запитав Родіон у командира.

– А що ще? Ще отримаєте засоби гігієни, – почув у відповідь.
– А як же гарне забезпечення армії? – з іронією запитав він.
– Забезпечення гарне, це вам не чотирнадцятий рік, – невдоволено сказав командир. – Ви ж не на курорт їхали сюди!
– У «Десні» було все цивілізовано, – зауважив Родіон.
– То був навчальний центр, а тут – передова. Чув таке слово?
– А де окопи? Бліндажі? Це ж «нульовка»! – скривив він рота у скептичній посмішці.

– Все ще буде, а зараз розташовуйтеся, можна помитися у душі. За годину обід, потім отримаєте детальне розпорядження, – промовив командир і вийшов.

Хлопці зайняли вільні нари. Тут було трохи прохолодніше, ніж надворі, але все одно Родіон почувався, як печене яблуко.

– Ромо, підемо скупаємося? – запитав він друга.
– Ходімо.

Друзі взяли приготовані рушники та мило, вийшли з будівлі. Було страшенно спекотно, і здавалося, все всередині плавиться, як теплий віск від спеки. Весь час хотілося пити, і вони взяли пляшку з водою, випили її по черзі залпом, але спрагу вдалося вгамувати лише на п'ять хвилин. Хлопці підійшли до лавки, де сидів чоловік років сорока п'яти, познайомилися.

– Я – Сан Санич! – представився чоловік.
– Не можу вгамувати спраги! – пожалівся Родіон.
– Нічого, звикнеш, ми всі так страждали спочатку, – запевнив його Сан Санич.

– Швидко звикли? Бо мені здається, що я не можу навіть дихати на повні груди! – сказав Родіон.

– Тижнів за два будеш, хлопче, почуватися, як у себе вдома під кондиціонером! – відповів чоловік.

– Де тут баня? Я весь мокрий!

– Ось там! – чоловік вказав на чотири стовпчики, вкопані в землю та обтягнуті з трьох боків клейонкою.

Лише тоді Родіон помітив зверху прикріплений металевий бак для води.

– Зрозуміло! – протягнув він і попрямував митися.

Вода за день нагрілася на сонці, і Родіон із задоволенням підставив тіло під теплі струмені. Не встиг він намитися і поніжитися, як заглянув Роман і сказав, що прибули хлопці і нервують, що їм може не вистачити води.

– Та що ж мені, з милом на тілі виходити?! – психанув Родіон і поспішив закінчити миття.

Він відчув справжнє полегшення, коли тіло охолело і почало «дихати». Лише тоді зрозумів, що страшенно зголоднів. Сухпайок він давно з'їв ще у потягу, а потім лише пив і пив без упину воду, намагаючись втамувати спрагу. Він поглянув на годинник і видихнув із полегшенням – до вечері лишалося п'ятнадцять хвилин.

Їдальня була в окремій кімнаті, де було душно і жарко. Біля плити спритно поралася дівчина у військовій формі. Від запаху їжі у Родіона в животі загурчало. Він сів разом з іншими бійцями за довгий загальний стіл, накритий клейонкою у жовтих квітах. Їжу подали в одноразовому посуді, пластикові були і ложки та виделки. Родіон з таким апетитом їв розсольник, рисову кашу з тушонкою та свіжими помідорами, що не встиг зогледітися, як тарілки спорожніли.

– Ти наївся? – пошепки запитав Роман.

– Здається, так, – тихо відповів Родіон і взяв у руки пластиковий стакан з прохолодним компотом.

Розділ 21

Віталія повернулась у місто вже зовсім з іншим настроєм. Вона знала, що сумніви та депресивний настрій її покинули, і відчувала у собі впевненість і сили. Дорогою додому зайшла у кафе, поспіхом щось перехопила, закусила десертом з морозива. Потім пішла до супермаркету, швидко знайшла потрібний відділ, купила додому хлібець та їжі на пару днів. Віталія була налаштована діяти рішуче: у її житті мали настати зміни, і вони будуть залежати від її рішення.

«Досить пливти за течією і поливати сльозами свій шлях!» – так вона вирішила ще там, коли була у Володимира.

Вдома вона прийняла душ з дороги, передягнулася і поглянула на годинник – за годину її мама вже мала повернутися з роботи і бути вдома. Саме з розмови з нею мали початися зміни у житті жінки, тому вона не стала чекати й поспішила на зустріч.

Віталія підходила до будинку, коли зі службової чорної автівки з тонованим склом вийшла Маргарита Варфоломіївна і поважно понесла своє огрядне тіло до підвір'я. Жінка зробила вигляд, що не помічає доньку, аж поки та її не гукнула.

– Мамо! Зачекай! Треба поговорити, – сказала Віталія, підійшовши до матері.

Жінка зітхнула, і її великі груди піднялися й важко опустилися. Вона повернулася до доньки і запитально поглянула на неї. Віталія вперше за своє життя відчула, що всередині у неї не холоне все від крижаного погляду матері, яка може сказати щось неприємне, осудливе і навіть бридке. Вона відкритим поглядом дивилася матері в очі, намагаючись зрозуміти, про що та думає, але у жінки був погляд прокурора, що оголошує злочинцю вирок, і ніякої пощади йому не буде.

– Чого ти хочеш? – нарешті промовила Маргарита Варфоломіївна.

– Ми маємо поговорити і порозумітися, – промовила Віталія. – Давай забудемо всі взаємні образи і звинувачення, пробачимо одна

одній все-все! Ми все-таки мати і донька і в нас тече рідна кров.

Віталія сподівалася, що мати запросить її до будинку і там, за родинним столом і чашкою кави, вони зможуть бодай зараз спокійно поговорити і почути одна одну, але, схоже, жінка не збиралася вести розмови. Вона невдоволено глипнула на доньку, стиснула вузькі губи в одну пряму смужку.

– Повернення блудної доньки? – єхидно посміхнулась вона.

– Нам треба поговорити, мамо, – повторила Віталія.

– Хочеш покаятися? Вибачитися?

– Мені нема за що вибачатися.

– Справді?!

– Так, я накоїла помилок і сама ж за них розплачуюся, і ціна, повір мені, велика. То ми можемо спокійно поговорити?

– Все-таки ти вирішила вибачитися і повернутися додому? – сказала мати, оглядаючи Віталію з ніг до голови.

– Ні!

– То чого тобі, жіночко, від мене треба?

– Жіночко?! Я твоя донька, мамо!

– У мене доньки немає. На жаль!

– Що ти таке кажеш, мамо?!

– Була колись, бо таки я мала необачність її зачати й народити, – жінка награно зітхнула і звела погляд до неба.

– Необачність? – промовила Віталія з гіркотою у голосі. – То хоча б скажи, хто мій батько.

– Не було його у тебе, а тепер нема і матері. Сирота ти, Віталіє, кругла сиротинка!

Маргарита Варфоломіївна поважно повернула своє тіло, даючи знати, що розмову закінчено, але Віталія схопила її за руку.

– Мамо, ти не підеш звідси, поки не скажеш, хто мій батько!

Від несподіванки жінка на мить заціпеніла, потім з силою висмикнула руку і повернула до доньки почервоніле і спотворене злістю обличчя.

– Твій батько – сперматозоїд! Я вже казала тобі! І мені нема чого додати! – просичала вона в обличчя Віталії.

– Ні, я маю повне право знати, хто він! – наполягала донька.

– А я маю право не казати! – зі злістю кинула мати. – Я востаннє питаю: ти прийшла покаятися і попросити вибачення? То чекаю! Ти пам'ятаєш мої умови!

– На колінах просити вибачення, щоб повернутися у пекло, де я жила? Ні! Такого не буде! – сміливо і впевнено відказала Віталія. – Я хочу дізнатися, хто мій батько!

– Я дала відповідь на твоє запитання. Все! Крапка!

– Мені потрібно забрати свої особисті речі.

– Твого тут нічого немає, – сказала їй мати.

– Є одяг, взуття, книжки.

– Все те я купувала своїй доньці, яка для мене померла від сьогодні і назавжди!

– Мамо, як ти можеш таке казати? За що?! За мої помилки? А ти жодного разу не помилялася? Ти свята? – з боєм промовила Віталія.

– Не тобі, хвойдо, мене судити!

– То можна хоча б свій одяг забрати?

– Звернись до свого коханця, – сказала Маргарита Варфоломіївна, – вояки непогано заробляють, тож нехай тепер він тебе вдягає, взуває і годує. А мені час іти!

Жінка відштовхнула доньку від себе долонею в плече, і її сильна рука ледь не вклала тендітну Віталію на землю. Маргарита Варфоломіївна так швидко пішла додому, ніби втікала назавжди від минулого. Металева хвіртка гучно гепнула за нею. Віталія почула, як повернувся ключ у замку, відгородивши її від матері не лише парканом.

Розділ 22

Віталія рипнулася до хвіртки, але, ступивши один крок, зупинилася. Її речі, її недописана дисертація, ноутбук залишилися у будинку, але стукати у браму, яку нахабно зачинили в неї перед носом, вона вважала за приниження.

– Своє я заберу! – вирішила вона і швидко пішла.

Віталія пришвидшила ходу і майже перейшла на біг, втікаючи від обійстя, де лишилося її минуле. Захекана, вона встигла заскочити у маршрутку, сіла на вільне місце і їхала, не задумуючись куди. Отямилася лише тоді, коли водій оголосив про кінцеву зупинку. Віталія вийшла, помітила кафе і пішла туди – хотілося їсти і пити. Вона замовила якусь страву за порадою офіціантки, з'їла її, не відчувши смаку, запила зеленим чаєм. У душі все переверталось, клекотіло від обурення. Віталія очікувала неприємної розмови з матір'ю, але щоб та не впустила у будинок – аж ніяк. Вона мала план наступних дій і вже знала, що тепер у неї вистачить сил втілити їх у життя. Для цього потрібно було дочекатися наступного дня, і Віталії не залишалося нічого іншого, як повернутися додому.

Жінка вийшла з кафе і згадала про подругу, яку давно не бачила. «Можливо, Валентина згодиться зі мною зустрітися і десь відпочити, погомоніти трохи?» – подумала вона і набрала номер подруги.

Валентина відповіла одразу.

– Привіт! Ти вчасно, – сказала вона, – зараз перерва, то маю трохи часу. Як ти, Віточко?

– Пропоную зустрітися і поговорити. Як ти на це дивишся?

– Коли?

– Можна сьогодні після уроків або ввечері, – запропонувала Віталія. – Можемо погуляти в парку, поласувати морозивом і потеревенити.

– Ні, Віточко, сьогодні ніяк, поїдемо з чоловіком до свекрухи.

– А завтра?

- І завтра не вийде. Вибач.
- Тоді коли?
- Як тільки випаде вільна хвилинка, я одразу тебе наберу, – пообіцяла Валентина.
- Гарзд! – погодилася Віталія.

Вона справді хотіла зустрітися з Валентиною перед тим, як поїде з міста, і мала б про це сказати подрузі, але в розмові відчула небажання тієї бачитися і промовчала.

«Можливо, воно й на краще, – думала Віталія, повертаючись додому, – не таким важким буде прощання з рідним містом, де я зросла і любила його і де вже не залишиться людей, з якими тяжко розставатися».

Вечір був тихим і не спекотним, тож Віталія вирішила влаштувати собі прощання з містом і поїхала у парк. Вона прогулювалася алеями, поглядала на лавки, де сиділи закохані парочки та відпочивали жіночки поважного віку, які привели на прогулянку невгамовних онуків. Скільки разів вона мріяла опинитися на місці парочок, щоб ось так цілуватися привселюдно, гуляти алеями, тримаючись за руки, або сидіти в кабінці колеса огляду і вдавати, що страшно, щоб коханий обнімав за плечі і промовляв: «Не бійся! Я ж із тобою!» І щоб вітерець розтріпував волосся, а він відхиляв його долонею, аби поцілувати її у губи і запевнити, що вона з ним не має нічого боятися, а вона вірила б кожному його слову, ловила на собі закоханий погляд і мліла від щастя. Але все склалося інакше, зовсім не так, як мріялося і бажалося. Віталія знала, що Родіон посправжньому її кохає, але вони були такі нерозумні! «Як сліпі кошенята, – подумала вона, підходячи до місця дитячих атракціонів, – хотіли бути щасливими, вільними, але не там і не так шукали свободу».

Віталія зупинилася, сіла на лавку поблизу дитячих каруселей. Тут було людно і гамірно. Дітлахи бігали збуджені, веселі, щасливі, коли доходила їхня черга покататися на каруселі, галасували, шукаючи хто конячку, хто черепашку, хто зебру, і дорослим не одразу

вдавалося вгамувати їх і розсадити по місцях, особливо тих, кому не дісталася бажана «тваринка». Віталія мимоволі всміхнулася, коли затримала погляд на дівчинці, яка заливалася сльозами, бо єдина качечка, на якій вона хотіла кататися, була вже зайнята, а коли іншій дівчинці запропонували помінятися місцями, то й та розплакалася. Віталія побачила, як мимо проходив клоун з повітряними кульками, які здіймалися вгору від легкого наповнювача. Вона підхопилася з місця, купила рожеву кульку і простягнула дівчинці, яка невтішно плакала.

– Тримай! Це тобі! – сказала Віталія, віддаючи кульку дитині. – Але ти маєш сісти зараз на цього «коника» і потім розповісти, як тобі було.

– Він поганий! – промовила дівчинка, але плакати перестала.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

Світлана Талан

Де живе її полиновий присмак **свобода**

Золота письменниця
України

КСД

Примечания

1

Ісаак Сирін, Ісаак Ніневійський († бл. 700, Ніневія), – один із учителів церкви VII ст., єпископ Ніневії. *(Прим. ред.)*

[Повернутися](#)